

Ehkäisevän lastensuojelun nykytila, haasteet ja tulevai- suus

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen aikuistyö
Opinnäytetyö
Kevät 2016
Tuuli Raivio

Lahden ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

RAIVIO, TUULI: Ehkäisevän lastensuojelun

nykytila, haasteet ja tulevaisuus

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus

Sosiaalipedagogisen aikuistyön opinnäytetyö, 66 sivua, 7 liitesivua

Kevät 2016

TIIVISTELMÄ

Tämän tutkimuksellisen opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä tietoutta ennaltaehkäisevän lastensuojelun työskentelymuotojen toimivuudesta, sekä koota yhteen ja arvioida systemaattisen kirjallisuuskatsauksen keinoin, millaisiin ennaltaehkäiseviin lastensuojelun keinoihin vuosina 2010–2015 oli panostettu ja millaisena näyttäytyi ehkäisevän lastensuojelutyön tulevaisuus. Tavoitteena oli selvittää, mitkä käytetyistä keinoista olivat olleet toimivia. Kokosin yhteen tutkimuksia ehkäisevästä lastensuojelutyöstä sekä työtapojen vaikuttavuudesta. Tavoitteena oli tuottaa ajankohtainen kirjallisuuskatsaus, josta työelämä ja lastensuojelu saisivat konkreettista tietoa, mihin toimiin kannattaa panostaa resursseja. Tutkimusmenetelmänä käytin laadullista sisällön analyysiä. Loin kolme (3) pääluokkaa: ”Moniammatillinen yhteistyö”, ”Edistävät ja rajoittavat tekijät lastensuojelussa” sekä ”Asiakkaiden ja työntekijöiden näkemyksiä työskentelystä.”

Moniammatillisen yhteistyön edellytyksinä mainittiin asiakkaiden omien voimavarojen tukeminen, vastakkaisten näkökulmien näyttäytyminen, luotettavuus, työntekijöiden onnistuneisuus sekä toiminnan saaminen tavoitteelliseksi. Perhetyössä tuettiin riittävän hyvää vanhemmuutta. Työntekijän ja asiakkaan erilaiset näkemykset arjesta koettiin haasteena ns. harmaalla vyöhykkeellä työntekijän astuessa perheen yksityisyyteen lapsen edun vuoksi. Huostaanoton korvaaminen ennaltaehkäisevällä työllä säästi keskimäärin 80 000 euroa vuodessa. Merkittävien ehkäisevän lastensuojelun toimialojen yhteistyötä rakentava tekijä olivat asenteet toisia kohtaan, rakenteelliset tekijät sekä osaaminen. Toimintakäytännöt ja tuttuus olivat myös keskiössä. Lastensuojelun avohuollon tukitoimilla oli merkittävä vaikutus asiakkaiden elämänhallintaan, vaikka jokaisella oli avun piiriin tullessa ollut päihde- tai mielenterveysongelmia perheessä. Osa koki tuen tarpeelliseksi, kun taas osa jopa epämiellyttäväksi. Haastatellut sijoitetut nuoret eivät suositelleet ongelmanuoria samaan perhekotiin. Myös omalla motivaatiolla, tukiperheen tuella ja palaverieihin osallistuvien työntekijöiden tuttuudella oli positiivinen vaikutus.

Asiasanat: Ehkäisevä lastensuojelu, systemaattinen kirjallisuuskatsaus, avohuollon tukitoimet

Lahti University of Applied Sciences

Degree Programme in Social Services

RAIVIO, TUULI: Current state and challenges of
preventive child welfare

Systematic literature review

Bachelor's Thesis in social pedagogy for work with adults
66 pages, 7 pages of appendices

Spring 2016

ABSTRACT

The aim of this research based thesis was to increase awareness of the functioning of preventive child welfare forms of work, and to consolidate and evaluate by means of systematic literature review, which child protection and preventive measures had gained popularity in the years 2010-2015 and what the future of preventive child welfare work looks like. The aim was to find out which is used means and methods had been effective. I collected studies analyzing preventive work in child welfare, as well as the effectiveness of work practices over the years 2010-2015. My objective was to produce a wide-range review about the state of preventive child protection and effectiveness of the methods used. A qualitative content analysis was used as a research method.

I created three (3) main categories "Multiprofessional cooperation", "Promoting and restricting factors in child protection" and "Customers' and employees' views on social work". Support for customers' own resources, possibility to accept opposite viewpoints, reliability, employees' success in their work and goal-oriented actions were regarded as prerequisites for multiprofessional cooperation. Work with a family was seen as "good enough parenting". Acceptance of different employees' and the clients' views on everyday life was seen as a challenge, especially when entering into the privacy of the family to protect a child. Preventive work saved an average of 80 000 € per year as a custody replacement. Constructive attitudes towards others, structural factors and know-how of social work supported the cooperation of different employees, as well as action policies and familiarity. Community child welfare intervention had a significant impact on the management of customer's life, even in cases with mental health problems or substance abuse. Some felt support necessary, while others regarded it even as unpleasant. The interviewed young people did not recommend youngsters with problems to be placed in the same family home. Own motivation, support of a family and familiarity of employees involved in the meetings had a positive effect.

Key words: Preventive child welfare, systematic review of literature, non-institutional support measures

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	6
3	EHKÄISEVÄ LASTENSUOJELU OSANA LASTENSUOJELUA	7
3.1	Lastensuojelun kokonaisuus	7
3.2	Ehkäisevä lastensuojelu	11
3.3	Lastensuojelun nykytilanne	14
4	SYSTEMAATTINEN KIRJALLISUUSKATSAUS TUTKIMUSMENETELMÄNÄ	19
4.1	Kirjallisuuskatsauksien ominaispiirteitä	19
4.2	Systemaattinen kirjallisuuskatsaus vaiheineen	20
4.3	Kvalitatiivinen sisällönanalyysi	22
5	TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	25
5.1	Suunnitelmavaihe	25
5.2	Tiedonkeruuvaihe	26
5.3	Tiedonkeruuvaihe	29
5.4	Analyysi- ja tulosvaihe	31
6	TULOKSET	32
6.1	Alkuperäistutkimusten teoreettisia lähtökohtia sekä laadun arviointia	32
6.2	Moniammatillinen yhteistyö	35
6.3	Edistävät ja rajoittavat tekijät lastensuojelussa	39
6.4	Asiakkaiden ja työntekijöiden näkemyksiä työskentelystä	46
7	OPINNÄYTETYÖN JOHTOPÄÄTÖKSET, HYÖDYNNETTÄVYYS JA JATKOTUTKIMUSHAASTEET	56
8	POHDINTA	58
8.1	Tutkimuksen luotettavuus	59
8.2	Dokumentointi	61
8.3	Ammatillinen kasvu	61
	LÄHTEET	63
	LIITTEET	71

1 JOHDANTO

Länsimaissa on viimeisen 20 vuoden aikana noussut yhä enemmän esille huoli lasten hyvinvoinnista. Perheiden ja lasten ongelmat näkyvät yhä selkeämmin lastensuojelutyössä sekä työskentelyn lisääntyneessä tarpeessa. Toisaalta kasvavat asiakasluvut kertovat omaa kieltään aktiivisesta lastensuojelutyöstä, mutta tuovat samalla esiin lasten ja perheiden pahoinvoinnin lisääntymisen. (Pennikangas 2012, 2.)

Opinnäytetyön aiheenani on selvittää systemaattisen kirjallisuuskatsauksen keinoin ennaltaehkäiseviä ja varhaisen puuttumisen keinoja lastensuojelussa sekä niiden vaikuttavuutta ja tulevaisuutta. Varhainen puuttuminen tarkoittaa, että työntekijä ottaa asiakkaansa ongelmaksi kehittyvän asian ajoissa esille, sekä pyrkii yhdessä asiakkaan kanssa löytämään keinoja esimerkiksi alkoholinkäytön lopettamiseen, ennen kuin siitä tulee vakavampi ongelma. (Helsingin kaupunki, sosiaalivirasto 2015, 5.) Lastensuojelun on myös pyrittävä ehkäisemään lasten ja perheen ongelmia (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 4 §).

Varhaisen puuttumisen vaikuttavuus näyttäytyy tutkimustulosten- ja keinojen toimivuutena: ongelmiin kyetään puuttumaan varhaisessa vaiheessa, jolloin vältetään kaikkia osapuolia- niin asiakkaita, heidän läheisiään, sosiaalitoimintaa kuin lastensuojelun ammattilaisiakin, kuormittavilta huostaanottoprosesseilta. Lastensuojelun keskeisinä periaatteina on lapsen suotuisan kehityksen ja hyvinvoinnin edistäminen, vanhempien ja huoltajien tukeminen lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa sekä ongelmien havainnointi riittävän varhain. Lastensuojelun tarpeen arvioinnissa ja sen toteuttamisessa tulee ensisijaisesti ottaa huomioon lapsen etu. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2015, Lapsen etu; Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 4 §.)

Tutkimusaiheeni on ajankohtainen ja työelämälähtöinen, sillä panostamalla ennaltaehkäiseviin toimiin on lastensuojelussa mahdollisuus välttyä pitkiltä ja kalliilta huostaanottoprosesseilta. Esimerkiksi puhuttaessa väkivaltatyöstä ja varhaisesta puuttumisesta, on todettu, että varhainen puuttuminen säästää yhteiskunnan varoja sekä vähentää inhimillistä kärsimystä.

Ongelmien ehkäisy ja varhainen tunnistaminen sekä niihin puuttuminen ovatkin tulevaisuudessa avainasemassa palvelu- ja hoitoketjuissa. Pienehköllä panoksella ja tarpeeksi varhain vaikuttamalla saatetaan välttää tilanne, jossa perhe tarvitsee lastensuojelun palveluita vuosikaudet. (Aalto, Bäckmand, Haravuori, Lönnqvist, Marttunen, Melartin, Partanen, Partonen, Seppä, Suomalainen, Suokas, Suvisaari, Viertiö, Vuorilehti 2009, 7; Pöykkö 2013, 7.)

Lastensuojelun piiriin kuuluu erityyppisiä ongelmia, kuten päihdeongelmat, perheväkivalta, rikollisuus sekä lasten mielenterveysongelmat (Heino 2008, 11). Kaikki tämä kertoo huolestuttavaa tosiasiaa siitä, kuinka huonosti lapset ja perheet voivat. Reivinen ja Vähäkylä (2013, 22–23) tuovat esiin huoltaan lasten ja nuorten syrjäytymisestä, yhteiskunnan ulkopuolelle joutumisesta sekä pahoinvoinnista. Heidän mukaansa ennaltaehkäisevällä toimilla olisi mahdollista ehkäistä lasten ja nuorten syrjäytymistä. Valitsin tutkimusmenetelmäksi systemaattisen kirjallisuuskatsauksen (systematic review of literature), sillä se on tehokas keino tiivistää aiempien tutkimusten olennaista sisältöä sekä tehdä niistä johtopäätöksiä. Aveyardin (2014, 2) mukaan kirjallisuuskatsaus on kattava tulkinta kirjallisuudesta, joka liittyy tiettyyn aihepiiriin. Yleisesti ottaen kirjallisuuskatsauksen avulla on mahdollista tehdä ”tutkimusta tutkimuksesta”. Näin ollen tutkijan kokoamat tiedot aiemmista lähteistä voivat toimia perustana myös tulevaisuuden tutkimustuloksille. (Salminen 2011, 1.)

Tässä opinnäytetyössä kuvataan ensin luvussa kolme (3) ehkäisevän lastensuojelun osuutta lastensuojelusta. Tämän jälkeen esitellään systemaattinen kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä. Luku viisi (5) kuvaa itse tutkimuksen suorittamista, ja luku kuusi (6) systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tuloksia alaluokkineen. Luku seitsemän (7) avaa opinnäytetyön johtopäätöksiä, hyödynnettävyyttä sekä jatkotutkimushaasteita. Viimeinen luku yhdeksän (9) toimii pohdintana opinnäytetyön suhteen.

2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksellisen opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä tietoutta ennaltaehkäisevän lastensuojelun työskentelymuotojen toimivuudesta, sekä koota yhteen ja arvioida systemaattisen kirjallisuuskatsauksen keinoin, millaisiin ennaltaehkäiseviin lastensuojelun keinoihin vuosina 2010–2015 on panostettu ja millaisena näyttäytyy ehkäisevän lastensuojelutyön tulevaisuus. Ennen kaikkea tarkoituksena on selvittää, mitkä käytetyistä keinoista ovat olleet toimivia.

Tavoitteena on tuottaa ajankohtainen kirjallisuuskatsaus, josta työelämä ja lastensuojelu saisivat konkreettista tietoa, mihin toimiin kannattaa panostaa resursseja. Kokoamalla tutkittua tietoa ehkäisevästä lastensuojelutyöstä, aiheesta kiinnostuneet pystyvät löytämään yksien kansien sisältä etsimänsä vastaukset.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1.) Mitkä ovat ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön haasteita?

- 2.) Mitkä varhaisen puuttumisen keinot ovat ehkäisseet ongelmien kärjistymistä, mitkä taas eivät?

Yllä olevat kaksi (2) tutkimuskysymystä valikoituivat opinnäytetyöhön, sillä ne vastasivat parhaiten opinnäytetyön tavoitteeseen ja tarkoitukseen.

3 EHKÄISEVÄ LASTENSUOJELU OSANA LASTENSUOJELUA

Avaan tässä kappaleessa tutkimukseni keskeisiä käsitteitä, sillä tulen soveltamaan niitä kirjallisuuskatsauksessani. Keskeisiä käsitteitä ovat lapsen etu, ehkäisevä lastensuojelu, lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu sekä varhainen puuttuminen ja tukeminen. Käsittelen myös uudistunutta lastensuojelulakia, lastensuojelun nykytilaa ja tutkimuksia sekä lähivuosien kehittämissuunnitelmia lastensuojelusta.

3.1 Lastensuojelun kokonaisuus

Lastensuojelulain (417/2007) uudistus astui voimaan 1.1.2008. Lastensuojelulain tarkoituksena on 1 § mukaan: *”...turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvu-ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun.”* (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojelun 11 §:ssä säädetään lastensuojelun järjestämis- ja kehittämiskriteereistä. 11 § mukaan kunnan tehtävänä on mahdollistaa lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun sisältö ja laajuus sen mittapuun mukaan, kun kunnassa oleva tilanne vaatii. Lapsille ja nuorille sekä heidän perheilleen tulee tarjota sen laatuista ja tasoista apua ja tukea, kuin he sillä hetkellä tarvitsevat. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua tulee myös kyetä järjestämään siihen vuorokauden aikaan, jona sitä tarvitaan. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Sosiaalihuollosta vastaava toimielin on sosiaalihuoltolain (710/1982) 6 § 1 momentin mukaan vastuussa kunnassa järjestettävän lastensuojelun työtehtävistä. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on tarvittaessa työskenneltävä yhteistyössä kunnan eri hallintokuntien, muiden kuntien ja kuntayhtymien, yhteisöjen, sekä muiden viranomaisten kanssa, mikäli palvelujen järjestäminen ja asiantuntemuksen käyttö lastensuojelutyössä niin vaatii. (Sosiaalihuoltolaki 710/1982.)

Uudistuneen lastensuojelulain (417/2007) keskiössä näyttäytyy hyvien kasvuolojen sekä lasten ja perheiden oikeuksien turvaamisen tärkeys. Lisäksi lain painopistettä on tarkoitus siirtää ennaltaehkäisyyn, varhaiseen

tukemiseen, tarvittavan avun järjestämiseen riittävän varhain sekä avo-
huoltoon. Erityistä huomiota laissa on kiinnitetty lapsen etuun sekä hänen
ihmissuhteidensa jatkuvuuteen. Tarkoituksena on taata koko perheen oi-
keusturva, saada lapsen mielipide hänen asioissaan yhä enemmän kuulu-
viin, sekä lastensuojelun yksiköissä kiinnittää yhä enemmän huomiota
huolelliseen kirjaamiseen. (Lastensuojelulaki 417/2007; Terveyden ja hy-
vinvoinnin laitos 2015.)

Lasten suojelun kokonaisuus on jaettavissa peruspalveluihin, ennaltaeh-
käisevään lastensuojeluun sekä lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuoje-
luun (KUVIO 1). Peruspalvelut ovat kaikkien lapsiperheiden vapaasti saa-
tavissa. Ennaltaehkäisevän lastensuojelun painopiste on peruspalvelui-
den saatavuuden lisäämisessä, kun taas lapsi- ja perhekohtainen lasten-
suojaelu kuuluvat jo lastensuojelun asiakkuuden piiriin.

Lastensuojelulain (417/2007) 3 § -3a § mukaan lastensuojaelu jakaantuu
lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun sekä ehkäisevään lastensuoje-
luun. Lastensuojaelu linkittyy osaksi laaja-alaisempaa lasten suojelua, jo-
hon koko yhteiskunta kansalaisineen on osallisena. Lapsi- ja perhekohtai-
sella lastensuojelulla tarkoitetaan prosessia, joka kattaa lastensuojelutar-
peen selvityksen, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellisen sijoittamisen ja
huostaanoton, sekä näihin linkittyvän sijaishuollon sekä jälkihuollon.
(Heino 2008, 15.) Lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa tehdään
asiakassuunnitelma sekä järjestetään avohuollon tukitoimia. Myös lapsen
kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuolto ja jälkihuolto ovat lapsi- ja
perhekohtaista lastensuojelua. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Tulee kuitenkin muistaa, että ehkäisevä lastensuojaelu linkittyy peruspalve-
lujen lisäksi myös osittain päällekkäin lapsi- ja perhekohtaisen lastensuoje-
lun kanssa. Lastensuojelun kokonaisuuden perusideana on lasten ja nuor-
ten hyvinvoinnin edistäminen. Keinoina tähän käytetään palvelujen kehittä-
mistä, hyvinvoinnin seurantaa ja edistämistä, koulunkäynnin tukemista
sekä aikuisille suunnatuissa palveluissa lapsen huomioon ottamista. (Tas-
kinen 2010, 23; Heino 2008, 16.)

<u>Peruspalvelut</u>	<u>Ennaltaehkäisevä lastensuojelu</u>	<u>Lapsi- ja perhekoh- tainen lastensuojelu</u>
neuvola, päivähoito, koulu, nuorisotyö, kotipalvelu, mielenterveys- ja päihdepalvelut, terveydenhuolto, liikunta-toimi	lasten tukeminen peruspalveluissa ja järjestötoiminnassa	lastensuojelutarpeen selvitys, avohuolto, kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijais-huolto, jälkihuolto

KUVIO 1. Lasten suojelun kokonaisuus koostuu peruspalveluista, ehkäisevästä lastensuojelusta sekä lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta. (Taskinen 2010, 23.)

Lastenrahastosäätiö ITLA on käynnistänyt Itsenäisyyden juhluvuoden Lapset, nuoret ja perheet -tutkimus- ja vaikuttamisohjelman, joka toteutetaan vuosina 2013–2017. Sen tavoitteena on koota yhteen useita tutkimushankkeita ja tuottaa korkealaatuista tutkimusta lasten, nuorten ja perheiden elämään liittyvistä asioista ja ilmiöistä, joita on tarkoituksenmukaista soveltaa päätöksenteossa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa. Ohjelmaan halutaan sisällyttää myös sellaisia teemoja, joista puhuminen on epätavanomaista ja joiden esille ottaminen saattaisi rikkoa hiljaisia sopimuksia ja tabuja. (Lastensuojelun Keskusliitto; 2012.)

Erääksi näistä tabuista voidaan nähdä uudistuneen lastensuojelulain (417/2007) § ennakollisesta lastensuojeluilmoituksesta. 5/25c § mukaan ennakollinen lastensuojeluilmoitus on perusteltua tehdä jo raskausaikana, jos on syytä epäillä, että lapsi tulee tarvitsemaan lastensuojelun tukitoimia heti synnyttyään. Tämä voidaan liittää yhteen peruspalveluministeri Susanna Huovisen (sd) mielipiteeseen äitien pakkohoidosta raskaudenaikaisen alkoholinkäytön vuoksi. Suomessa syntyy arviolta 600 lasta vuodessa, joilla on raskaudenaikaisen alkoholin käytön aiheuttamia haittoja (mtv 2014). Huovinen kumoaa kuitenkin pakkohoidon toimivuuden, sillä hänestä on ensin taattava päihdeäitien vapaaehtoinen hoito. Sosiaali- ja terveysministeriö ei kuitenkaan ole kyennyt selvittämään, miksi niin moni äiti jää hoidon ulkopuolelle. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lapset puheeksi – menetelmä on eräs sosiaali- ja terveysalalle kehitetty työskentelymuoto, jonka lähtökohta on lapsikeskeisyydessä sekä koko perheen auttamisessa. Menetelmä on kehitetty sosiaali- ja terveystoimen käyttöön tavoitteena lapsen näkyvyyden lisääminen silloin, kun perheen vanhempi sairastuu tai perheessä on jokin muu ongelma tai kriisi. Menetelmää on lanseerattu aloille, jotka perinteisesti on suunnattu aikuisten palveluihin, kuten aikuispsykiatrian hoitoala. Parhaimmillaan lapsi voi saada menetelmän avulla varhaista tukea tilanteisiin, jotka hän kokee vaikeiksi. Tilanteen sanoittaminen vähentää lapsen pelkoa ja ahdistusta vanhemman toiminnan suhteen. Menetelmän on tarkoitus tukea koko perheen ymmärrystä siitä, kuinka vanhemman päihdeongelma tai sairastuminen vaikuttaa lapseen. Lisäksi vanhemmille pystytään tarjoamaan keinoja, joiden avulla he voivat puhua sairaudestaan lapselle lapsen ikä-tason huomioon ottaen. (Karvinen 2013, 18.)

Varhaisen tukemisen lähtökohtana on lapsen tukeminen ja ongelmiin puuttuminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta ongelmien kärjistyminen ja inhimilliset kärsimykset saataisiin minimoitua. (Taskinen 2012, 16, 46.) YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen tärkeimpänä periaatteena (3. artikla) onkin juuri lapsen etua: ”Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten, tai lainsäädäntö-elimien toimissa, jotka koskevat lasta, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.” Lapsen edun tulee olla lähtökohtana lasta koskevassa työskentelyssä ja lapsilainsäädännössä. Lasta koskevien päätösten tekijöiden, hallituksen, tuomioistuimen, lainsäädäntöelimien ja palveluyksiköiden työntekijöitä velvoittaa myös sama periaate. Toimenpiteet lastensuojelussa tulee pystyä perustelemaan lapsen näkökulmasta mahdollisimman hyvän lopputuloksen aikaansaamiseksi. Mikäli hyvää ratkaisua lapsen kannalta ei löydy, on valittava vähiten huono vaihtoehto lapsen edun mukaan. (Taskinen 2006, 6; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015). Tästä syystä onkin tarkoituksenmukaista järjestää varhaista tukea peruspalveluissa eli kaikissa niissä paikoissa, joissa lapset pääsääntöisesti oleskelevat, kuten päivähoitossa, kouluissa ja nuorisotoimessa. Varhaisen tukemisen kolme vaihetta jakaantuvat huolen tunnistamiseen, sen puheeksi ottoon sekä

korjaaviin toimenpiteisiin (Taskinen 2006, 6; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015; Taskinen 2010, 16, 46.)

Lastensuojelun laatusuosituksia on laadittu ensisijaisesti lastensuojelutyön toteuttamista, arviointia, kehittämistä ja johtamista tukevaksi työvälineeksi kunnan työntekijöille. Ne ovat kuitenkin tarkoitettu niin lapsille, nuorille, vanhemmille kuin heidän läheisilleenkin ja lastensuojelun toimijoille laatuksena, kun pohditaan lastensuojelun laadun standardeja ja tasoa. Laatusuosituksien keskiössä on lapsen hyvinvointi. Viisi (5) eettistä periaatetta, jotka edesauttavat kaikki lapsen edun toteutumista (Lavikainen, Puustinen-Korhonen & Ruuskanen 2014, 3.) kantavat suositusten läpi. Näiden periaatteiden mukaan lastensuojelussa tulee huomioida asiakkaiden ihmisarvo ja heidän perusoikeutensa. Lapsen etu näkyy työskentelyssä ottamalla lapsen hyvinvointi tärkeimmäksi tavoitteeksi. Toimiva vuorovaikutus niin asiakkaiden kuin työntekijöiden välillä on keskeistä, samoin kuin ammattihenkilöstön työn laadun jatkuva kehittäminen sekä vastuullisuus päätöksissä ja toimintakulttuurissa.

3.2 Ehkäisevä lastensuojelu

Ehkäisevä lastensuojelu on suunnitelmallista ja tavoitteellista tukea ja erityistä tukea lapsille ja perheille silloin, kun lapsi tai perhe ei vielä ole lastensuojelun asiakkaana. Näin ollen ehkäisevää lastensuojelua on kaikki erityislaatuinen tuki, jota tarjotaan lastensuojelun ulkopuolella lapsille ja perheille. (Taskinen 2010, 32–33.)

Ehkäisevällä lastensuojelulla pyritään turvaamaan ja edistämään lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia vaikuttamalla heidän kasvuolosuhteisiinsa. Ehkäisevän lastensuojelun tarkoituksena on myös tukea vanhemmuutta. Lakisääteisesti ehkäisevää lastensuojelua ovat kunnissa järjestettävät peruspalvelut, kuten äitiys- ja lastenneuvolassa sekä myös muussa terveydenhuollossa, päivähoitossa, nuorisotyössä ja opetuksessa tarjottu tuki ja erityinen tuki, kuten neuvolan perhetyö tai koulun sosiaaliohjaus. (Heino 2008, 15; Lastensuojelulaki 3 a §; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015; Taskinen 2010, 32–33.)

Lehtosaari ja Vimpari (2012, 2) tuovat opinnäytetyössään esiin päiväkodin ehkäisevän lastensuojelutyön näyttäytyvän erilaisten tukitoimien sekä arjen perustyön muodossa. Vaikka ehkäisevää lastensuojelua toteutetaan, Lehtosaari ja Vimpari tuovat silti esiin moniammatillisen yhteistyön riittämättömyyden lastentarhanopettajien kokemuksena heidän työssään lastensuojelun saralla. Kasvatuskumppanuuden nähtiin kuitenkin toimivan yhteistyössä lasten vanhempien kanssa.

Säännös ehkäisevästä lastensuojelusta ei kuitenkaan määrittele, minkälaisia ennaltaehkäisevän lastensuojelun palveluja ja tukitoimia milloinkin kunnan tulisi järjestää. Ehkäisevää lastensuojelutyötä voidaan myös tehdä muiden palvelujen piirissä. Esimerkiksi lapsiperheille tarjottu kotipalvelu voi olla niin lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua kuin ehkäisevää työtäkin. Lastensuojelulaissa korostetaan näiden kahden suuntauksen suhdetta, sillä säännöksen mukaan viranomaisten tulee osallistua palvelujen ja tukitoimien järjestämiseen lastensuojelun asiakkuudessa olevalle lapselle. Tämä voi merkitä esimerkiksi etusijaa jonottaessa tarvitsemiaan palveluja. Tällä taataan lastensuojelun asiakkuudessa olevalla lapselle riittävän hyvä asema, kun järjestetään 2 momentin kuuluvia palveluja. (Räty 2010, 4-5.)

Ehkäisevän lastensuojelun lähtökohtana on tukea vanhempia ja huoltajia lasten kasvatustehtävässä. Vanhemmilla on siis ensisijainen vastuu lasten hyvinvoinnista. Viranomaisten tulee silti tukea heitä ja tarjota tarpeellista apua kasvatuksessa riittävän varhain. Viranomaisten on myös sitouduttava ohjaamaan perhe lapsineen lastensuojelun piiriin, mikäli ehkäisevä lastensuojelu, tuki ja erityinen tuki eivät enää riitä perheen auttamiseksi. (Heino 2008, 14.)

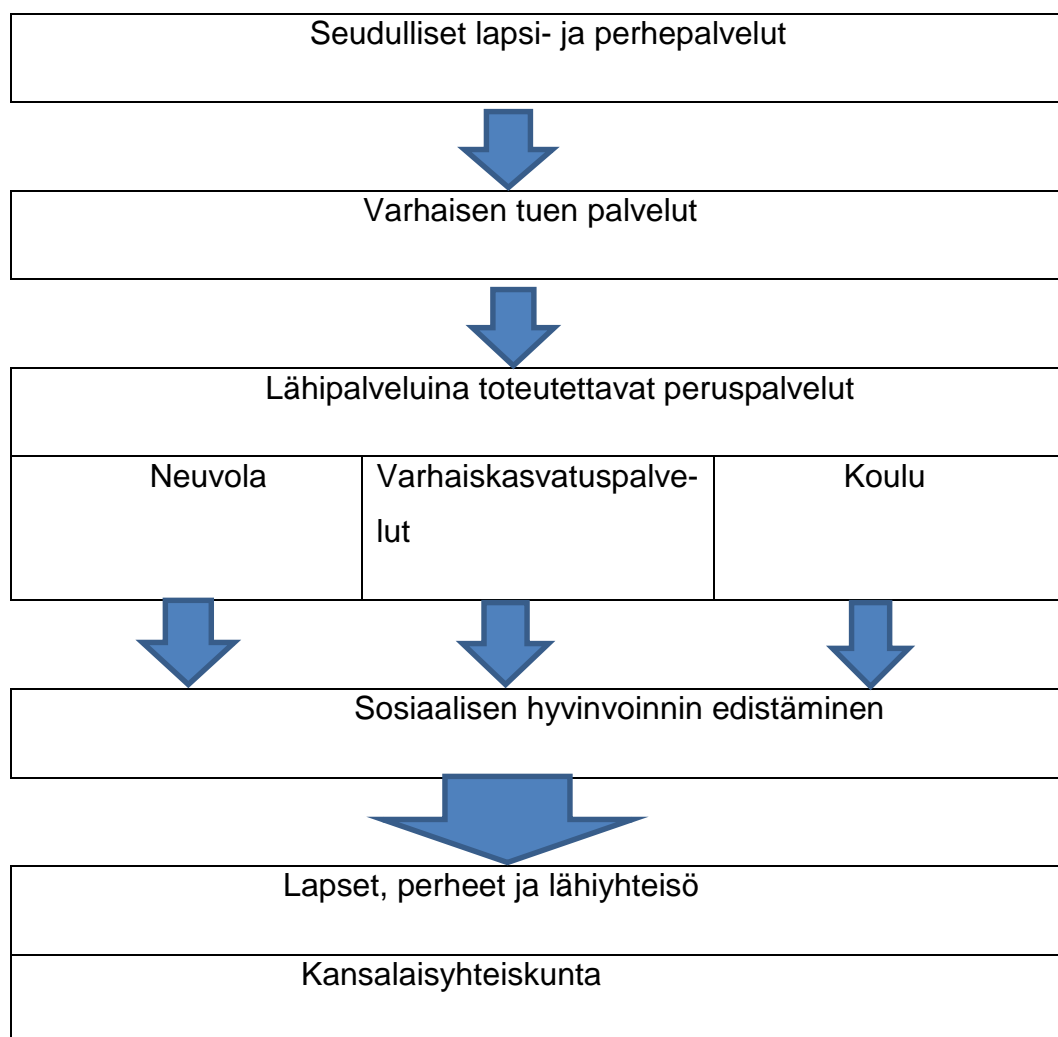
Ehkäisevän lastensuojelun tavoitteena on edistää lasten ja nuorten hyvinvointia. Tällöin seurataan ja kehitetään lasten ja nuorten palveluja sekä kasvuolosuhteita. Siten jokainen, joka työskentelee lasten ja perheiden kanssa, on vastuussa tuen tarpeen tunnistamisesta sekä lapsiperheiden hyvinvoinnista. Tällaista tukea on tarjottava mahdollisimman varhain tilanteissa, joissa vanhempien omat voimavarat eivät enää riitä. Tarjottava tuki näyttäytyy usein lisäkäyntinä tai kotikäyntien tarjoamisena lapselle, mutta

myös koko perheelle. Erityistä tukea pystytään myös tarjoamaan kunkin hallintokunnan sisällä, mutta myös hallintokuntien yhteistyönä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.) Toimivana esimerkkinä tästä on Kaste-ohjelma, joka on vuosina 2012–2015 sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma. Ohjelma määrittelee alan tavoitteet uudistuksille sekä keinot niiden saavuttamiseksi. Tavoitteina Kaste-ohjelmassa ovat hyvinvointi- ja terveyserojen kaventuminen, sekä alan rakenteiden ja palvelujen saattaminen siihen pisteeseen, että ne kyetään järjestämään asiakaslähtöisesti. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Kaste-ohjelman toteuttajat muodostavat moniammatillisen yhteistyön mm. kuntien, eri hallinnonalojen, yritysten, järjestöjen, seurakuntien sekä kansallisten ja alueellisten tutkimus- ja kehittämissyksiköiden toimilla. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, Työterveyslaitos (TTL), Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL), Suomen Kuntaliitto sekä sosiaali- ja terveysjärjestöt tarjoavat kunnille asiantuntija-apuaan. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos vie myös eteenpäin Kaste-ohjelman valtakunnallisia toimenpiteitä, tuottaa tietoa ja verkkoaineistoa sekä osallistuu lainsäädännön valmisteluun. Osallistumalla alueellisiin johtoryhmiin sekä huolehtimalla, että vammaisten, maahanmuuttajien, saamenkielisten, romanien ja viittomakielisten erityistarpeet huomioidaan, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos tukee osaltaan Kaste-ohjelmassa tehtävää työtä. Osaohjelmissa otetaan huomioon myös päihde- ja mielenterveysasiat. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Ehkäisevän lastensuojelutyön rakentumista kunnissa on Heino (2008, 39) kuvannut alla olevalla kuviolla (KUVIO 2.) Siitä käy ilmi, että lasten, nuorten ja perheiden sosiaalisen hyvinvoinnin kulmakivenä voidaan pitää lähipalveluina toteutettavia peruspalveluja, joista Heino nimeää neuvolan, varhaiskasvatuspalvelut sekä koulun. Kyseessä olevat varhaisen tuen palvelut kuuluvat ehkäisevän lastensuojelutyön piiriin. (Taskinen 2010, 23.)

KUVIO 2. Ennaltaehkäisevän työn rakentuminen kunnissa. (Heino 2008, 39.)

KUVIO 2 kuvaa myös sitä, että sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen vaikuttaa lapsiin, perheisiin ja lähiyhteisöihin yhtä lailla kuin koko kansalaisyhteiskuntaankin.

3.3 Lastensuojelun nykytilanne

Varsinkin murrosikäisten lasten huostaanotot ovat lisääntyneet suhteellisesti eniten. Varhaisen puuttumisen tärkeyttä ja toimivuutta kuvaa silti se, että sitä vastoin vauvojen huostaanottotilastot on saatu laskusuhdanteiseksi. Tämän on tulkittu kertovan vauvaperhetyön toimivuudesta sekä pienlapsiperheiden tukemisen onnistumisesta avohuollon keinoin. (Heino 2008, 12.)

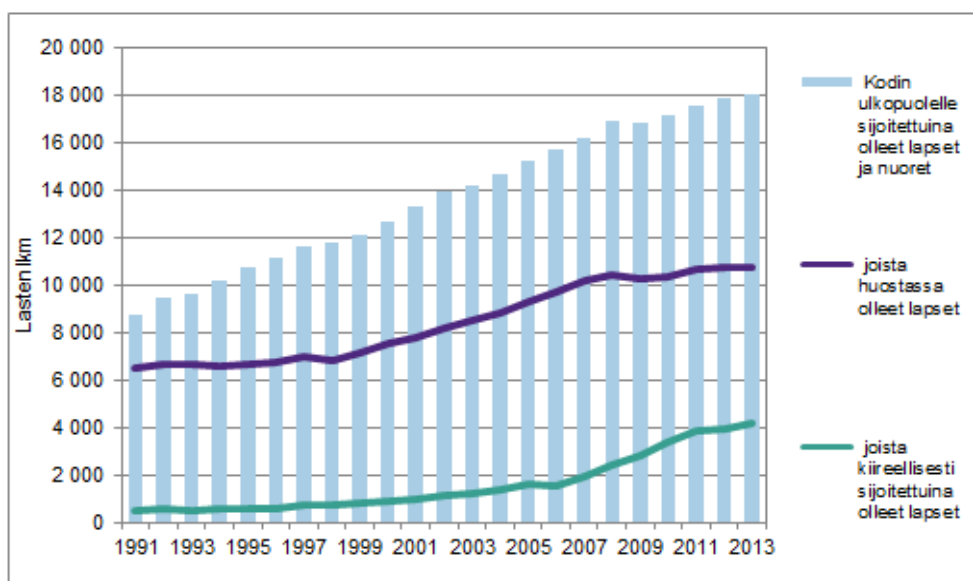
Tilastot kertovat silti myös selkeästi lasten pahoinvoinnin lisääntymisestä. Yksittäisistä syistä äitien päihdeongelmat selittävät kyseisiä tilastoja eniten. Muita selittäviä tekijöitä ovat lapsiperheiden arjen muutokset, sekä kuntien erilaistuminen. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että lapset ovat eriarvoisessa asemassa saamansa avun suhteen maan eri osissa, esimerkiksi kotipalvelua ei edes kaikissa kunnissa ole saatavilla. (Heino 2008, 10–11.)

Taskinen (2010, 7) tuo esiin, että 1990-luvun alusta lähtien lastensuojelun asiakkuuksien määrä on ollut noususuhdanteinen. Samaan on päätyttyä myös Heino (2008, 3, 10, 13) tutkiessaan avohuollon asiakasmääriä. Hänen mukaansa avohuollon kotipalvelua saavien lapsiperheiden määrä on päinvastoin vähentynyt 60 000 lapsiperheestä 12 000. Kiireellisesti huostaan otettujen lasten määrää on noussut 1990-luvun alun 500 lapsesta vuoteen 2006 saakka 1600 lapseen. Kiireellisesti huostaan otettujen lasten määrä on tilastojen mukaan siis yli kolminkertaistunut. Syitä tilastoille on selitetty työntekijöiden vaihtuvuudella sekä organisaatio- ja palvelurakenteen muutoksilla.

Tarkastelemalla vuosien lastensuojelutilastoja, (KUVIO 3), voidaan todeta kuinka paljon kiireellisiä sijoituksia on tehty ja kuinka montaa lasta ja perhettä lastensuojelu koskettaa. Tilastoista käy ilmi, että vuonna 2013 kiireellisesti sijoitettujen lasten määrä kasvoi 6,6 % edellisvuoteen 2012 verrattuna. Kiireellisesti sijoitettuja lapsia oli vuonna 2013 4202. Kiireelliset sijoitukset ovat olleet noususuhdanteisia vuodesta 2005 lähtien. Huostassa olevia lapsia on 10 735, eikä tässä lukumäärässä ole tapahtunut muutoksia. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Vuonna 2013 kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 18 022 lasta ja nuorta. Lukumäärä on kasvanut hieman alle yhden prosenttiyksikön. Sijoitetuista lapsista ja nuorista 52 prosenttia oli poikia. Yli puolet vuonna 2013 huostaan otetuista lapsista sijoitettiin sijaisperheisiin. Heistä 12 prosenttia (579) sijoitettiin sukulaisille tai läheisperheisiin. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Lastensuojeluilmoitukset koskettivat kaiken kaikkiaan 64 471 lasta, toisin sanoen vuonna 2013 tehtiin yhtä lasta kohden keskimäärin 1,7 lastensuojeluilmoitusta. Lastensuojelun avohuollon asiakkaista 43,3 prosenttia lapsista ja nuorista oli uusia (38 477). Yhteensä asiakkaita vuonna 2013 oli 88 795. Avohuollon asiakasmäärä oli vuonna 2013 kasvanut 2 prosenttia verrattuna vuoteen 2012. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

KUVIO 3. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset ja nuoret sekä niistä huostassa olleet ja kiireellisesti sijoitetut lapset vuosina 1991–2013* (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

*Sama lapsi voi sisältyä sekä kiireellisesti sijoitettuihin että huostassa olleiden lukumääriin.

Toimeentulotukivaikkeudet, perheiden sosiaalisten tukiverkostojen kaventuminen, ongelmien moninaisuus sekä erityispalveluiden tarve vaikuttavat osaltaan asiakkuuksien syntymiseen. Tämä kertoo arkisen kotiavun tarpeesta, sillä lastensuojelussa sekä perhetyössä ylisukupolviset ongelmat näyttävät yhä selkeämmin. (Heino 2008, 7.)

Heino (2008, 12) painottaa ennaltaehkäisyn ja elinolojen parantamisen tärkeyttä, sillä hänen mukaansa lapsiperheiden toimeentuloa tarkasteltaessa työttömyys on tärkein köyhyyttä selittävä tekijä. Taskinen (2010, 8) on sa-

maa mieltä siitä, että työttömyys osaltaan selittää köyhyyttä, mutta painottaa, ettei se ole köyhyyden ainoa tekijä. Muita tekijöitä ovat mm. yhdistelmä pätkätöitä, osa-aikaisuuksia ja matalapalkkaisuutta. (Heino 2008, 8.)

DD-asiakkuus tarkoittaa sitä, että asiakkaalla on kaksoin ja kolmois-diagnoosisuus, toisin sanoen mielenterveys- ja päihdeongelma sekä somaattinen sairaus. (Kempainen 2007, 3.) Miettinen (2008) kuvaa opinnäytetyössään työnsä kautta kohtaamiaan asiakkaita, jotka ovat DD-asiakkuuden vuoksi usealla eri taholla hoidettavana. Viranomaisten tarjoama ohjaustuki koetaan kuitenkin usein haasteelliseksi, hankalaksi sekä turhaksi. Hänestä tärkeää olisi keskittyä koko elämäntilanteen tarkasteluun ja elämänhallinnan takaisinsaamiseen. Tämä toteutuisi Miettisen mukaan parhaiten moniammatillisella yhteistyöllä eri hoitotahojen kesken. (Miettinen 2008, 6.) Mielestäni juuri tuo asiakkaiden "luokuttaminen" hoitotalolta toiselle vie aivan liikaa heidän voimavarojaan ja motivaatiotaan saada elämäänsä uusille urille.

Kun lähdetään tarkastelemaan ongelmien ilmentymistä, on havainnointu, että vanhemmilla ja lapsilla on enenevässä määrin päihdeongelmia sekä rikollista käyttäytymistä. Taskinen (2010, 8) niputtaakin yhteen rikollisuuden ja päihdeongelmien lisääntymisen etenkin vanhempien lasten kohdalla.

Huostaanottoja edeltävät myös enenevässä määrin lasten mielenterveysongelmat, sillä vähintään joka kymmenes lastensuojelun asiakkuuteen tullut lapsi on saanut terapiapalveluja ennen asiakkuuden alkamista, sekä enenevässä määrin myös asiakkuuden alettua. Myös niiden lasten määrä, jotka ovat olleet tutkittavana ja hoidettavana psykiatrisella osastolla, on lisääntynyt. (Heino 2008, 11.)

Esimerkkinä tästä on Tyksin psykiatrialla toteutettava Voimaperheet – hanke. Hankkeen pyrkimyksenä on ehkäistä lapsen sairastumisesta tai käytöshäiriöistä koko perheelle aiheutuvia ongelmia. Hankkeen perhetyö (toisilta nimiltään perhekoulu- tai ohjaus) on tuonut merkittäviä tuloksia: 90 prosenttia noin 350 perheestä on hyötynyt ohjauksesta. Tavoitteena on

saada 500 perhettä osallistumaan, jolloin hanke olisi maailman suurin lastenpsykiatrinen, syrjäytymistä ehkäisevä varhaisen puuttumisen tutkimushanke. Jatkorahoituksen saaminen tuloksellisuudesta huolimatta on tällä hetkellä hankkeen suurin ongelma. Jotta hankkeen toimintakäytännöt saataisiin juurrutetuksi osaksi ehkäisevän lastensuojelun psykiatrasta palvelukenttää, tulisi tähän ongelmaan löytää ratkaisu. (Sandqvist 2013.)

Lastensuojelun ja psykiatrian rajapinnat – tutkimushanke (2011) kuvaa lastensuojelun ja psykiatrian välistä yhteistyötä viha- rakkaus- suhteeksi. Tämän taustalla on mm. toimialojen erilaiset lainsäädännöt sekä huono tuntemus toistensa lainsäädännöstä, kummankin organisaation jäykkyys muutosten suhteen, sekä historiallisten tapahtumien yhteneväisyys mutta myös erillisuus. Tällä niin kutsutulla rajapinnalla käytävä keskustelu voidaan ajatella olevan sekä alojen sisäistä että välistä, toisinaan väittelyksi yltyvää toimintaa. Tutkimushankkeen yhtenä tavoitteena on rakentaa laitospalli, jossa lastensuojelun ja psykiatrian ammattitaidot pystyttäisiin sitomaan yhteen. (Karvinen 2013, 17.)

Huolestuttavaa on huomata, kuinka huonosti perheet nykyään voivat ja näyttääkin siltä, ettei ehkäiseviin toimiin joko olla panostettu tarpeeksi tai perheitä ei ole osattu auttaa tarpeeksi varhain. Reivinen & Vähäkylä (2013, 22–23) tuovat esiin huoltaan lasten ja nuorten syrjäytymisestä, yhteiskunnan ulkopuolelle joutumisesta sekä pahoinvoinnin lisääntymisestä. Heidän mukaansa ennaltaehkäisevällä työllä pystyttäisiin ehkäisemään syrjäytymisen kierrettä.

4 SYSTEMAATTINEN KIRJALLISUUSKATSAUS TUTKIMUSMENETELMÄNÄ

Kirjallisuuskatsauksen tyypittely voidaan jakaa kolmeen (3) eri katsaukseen. Näitä ovat kuvaileva kirjallisuuskatsaus, systemaattinen kirjallisuuskatsaus sekä meta-analyysi. (Salminen 2011, 6.) Keskityn tässä kappaleessa kuvailemaan systemaattisista kirjallisuuskatsausta, sillä se toimii opinnäytetyöni tutkimusmenetelmänä, samoin kuin aineiston tutkimisen kohdalla on kysymys sisällönanalyysistä.

4.1 Kirjallisuuskatsauksien ominaispiirteitä

Kirjallisuuskatsaus on tutkimusmenetelmä, jonka tarkoituksena on koota yhteen tietyn aihealueen jo olemassa olevaa tietoa. Kirjallisuuskatsauksen avulla tutkija hakee vastausta johonkin tiettyyn kysymykseen eli tutkimusongelmaan. (Leino-Kilpi 2007, 2.) Kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on rakentaa kokonaiskuvaa tutkittavasta asiasta kokoamalla yhteen eri näkökulmia, joista kyseistä asiaa on aiemmin tutkittu sekä mitä siitä on kirjoitettu. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 112; Salminen 2011, 3). Kirjallisuuskatsauksen laadun perusteena on, että siihen valitut tutkimukset ja tieteelliset julkaisut ovat tarkoin valikoitu ajankohtaisuuden ja tutkimuskysymyksiin vastaamisen perusteella (Johansson 2007, 5).

Kirjallisuuskatsauksen avulla on mahdollista eritellä ja arvioida jo olemassa olevaa tietoa, sekä löytää siitä erilaisia näkökulmia, ristiriitaisuuksia, yhteneväisyyksiä ja puutteita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 112) Kirjallisuuskatsauksessa tehdään siis tutkimusta tutkimuksista (Salminen 2011, 4.) tai muusta kirjallisesta materiaalista, joka liittyy tutkittavaan asiaan tai ilmiöön. Kysymys voi olla kahden tutkimuksen yhteiskäsittelystä, mutta kysymys voi myös olla laajemmasta tutkimuskokonaisuudesta, kuten opinnäytetyössäni teen. (Johansson 2007, 3.)

Verrattuna muihin kirjallisuuskatsauksiin (kuten kuvaileva kirjallisuuskatsaus tai meta-analyysi), systemaattinen kirjallisuuskatsaus keskittyy enemmän aiheesta julkisuudessa käytäviin keskusteluihin, kun taas kuvaileva

(narratiivinen) kirjallisuuskatsaus on pikemminkin laaja-alainen yleiskatsaus ilman metodisia sääntöjä (Salminen 2011, 7-8). Meta-analyysi sitä vastoin alaluokkineen on enemmän matemaattispohjainen tutkimusmenetelmä, jonka tarkoituksena on yhdistää (syntetisoida) aiempia tutkimuksia. Meta-analyysi pitää sisällään niin kvantitatiivisen kuin kvalitatiivisenkin tutkimusotteen (Salminen 2011, 12). Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla on myös mahdollista seuloa tieteellisistä tutkimuksista olennaiset ja mielenkiintoiset aiheet. (Aveyard 2014, 4.)

Salminen (2011), tuo esiin Kallion (2006: 26) määritelmän systemaattisesta kirjallisuuskatsauksesta, Kallion (2006: 26) jonka mukaan se on yhteiskunnallinen tapa lähestyä tiettyä ongelmaa tai aihepiiriä. Tavoitteena on saada tutkittavasta teemasta mahdollisimman yleiskatsauksellinen sekä laaja kuva. (Salminen 2011, 9.)

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus voidaan myös nähdä tiivistelmänä valitun aihepiirin ja sen aiempien tutkimusten keskeisestä sisällöstä. Tällöin huomio tulee kiinnittää ennen kaikkea käytettyjen alkuperäislähteiden yhteyksiin. Tutkija on koonnut yhteen, tutkinut ja analysoinut valitsemaansa aihepiiriä niin kattavasti, ettei lukijan tarvitse lähteä etsimään alkuperäistutkimuksia. Tämä antaa mahdollisuuden seuloa esiin mielenkiintoiset ja ajankohtaiset tutkimustulokset, sekä kartoittaa niistä käytyä yhteiskunnallista keskustelua. (Salminen 2011, 9; Aveyard 2014, 4.)

4.2 Systemaattinen kirjallisuuskatsaus vaiheineen

Fink (2005, 3-5) on koonnut seitsenvaiheisen mallin, jonka tarkoituksena on selventää systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tekoprosessia (Salminen 2011, 10). Avaan tässä kyseistä mallia sekä Johanssonin (2011, 5) kolmivaiheista mallia.

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen ensimmäisessä vaiheessa asetetaan tutkimuskysymykset, joihin lähdetään etsimään vastauksia. Tutkimuskysymysten asettaminen on tärkeää myös siksi, jos jotkin tutkimukseen valitut lähteet eivät vastaa yhteenkään tutkimuskysymykseen. Tästä

voi päätellä, ettei kyseisestä aihealueesta ole vielä kattavaa tutkimustietoa. (Johansson ym. 2007, 5-6.)

Tietokantojen ja kirjallisuuden valinnassa on tärkeää kiinnittää huomiota alkuperäislähteiden laadun arviointiin. Laadun arvioinnilla pyritään näin lisäämään tutkimuksen luotettavuutta yleisellä tasolla. (Jones & Evans 2000, 66–71; Khan, KS., Kleijinen, J. & Antes, G. 2003) Kuten monessa muussakin systemaattisen kirjallisuuskatsauksen vaiheessa, tulisi laadun arvioinnissa käyttää vähintään kahta, toisistaan riippumatonta arviointikeinoa, jotta välttyttäisiin systemaattiselta harhalta käyttämällä tiettyä, standardoitua menetelmää. (Petticrew 2001, 756–758; Forschuk & Roberts 1993, 47–55; Moher, Jadad, Nichol, Penman, Tugel, & Walsh 1995, 62–73).

Kolmannessa vaiheessa tehdään hakutermin valinta sekä asetetaan sisäänottokriteerit. Hakutermin valinnassa pyritään olemaan mahdollisimman huolellinen. Rajaamalla hakutuloksia jäljelle jäävät tutkimukset vastaisivat mahdollisimman hyvin tutkimuskysymyksiin. (Salminen 2011, 10.)

Tutkimuksen suorittamista varten laaditaan tarkat sisäänotto- ja pois-sulkukriteerit. Kriteerit voivat liittyä tutkimusasetelmaan, sekä tutkimuksen kohteeseen tai tuloksiin. (Johansson 2007, 6). Tarkkaan laaditut kriteerit mahdollistavat edustavien ja luotettavien tutkimusten valikoitumisen työhön. (Metsämuuronen 2009, 47). Tiedonhaku systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa on järjestelmällistä, mutta toisaalta tarkkaan määritellyä ja rajattua. Tämän vuoksi tiedonlähteiden valinta sekä suoritettujen tiedonhaukoiden eri hakutermeineen on kannattavaa kirjata ylös. (Tähtinen 2007, 10, 27).

Kuudes vaihe sisältää itse katsauksen sekä löydetyn aineiston analysoimisen. Jotta katsauksesta saataisiin mahdollisimman luotettava ja pätevä, on tutkijalla oltava tietty malli, jonka mukaan kerätään tietoa valikoiduista tutkimuksista (Salminen 2011,10).

Viimeinen vaihe pitää sisällään tulosten syntetisoinnin, tutkimustarpeen osoittamisen, löydösten selittämisen sekä tutkimuksen laadun kuvailun.

Tulee kuitenkin ottaa huomioon, että mikäli systemaattisella kirjallisuuskatsauksella ei saada vastauksia tutkimusongelmiin, voidaan tuotosta silti pitää hyvänä tuloksena. Vaikka konkreettista systemaattista kirjallisuuskatsausta ei tällöin saatukkaan aikaan, voidaan tuloksen tulkita osoittavan, ettei kyseiseltä aihealueelta ole riittävästi tutkimustietoa. (Salminen 2011, 10–11; Johansson ym. 2007, 6.)

Johansson (2011, 5) puolestaan jakaa systemaattisen kirjallisuuskatsauksen kolmeen eri työvaiheeseen. Näitä ovat suunnitelmavaihe, kirjallisuuskatsauksen tekeminen sekä raportointi. Suunnitteluvaiheessa tutkija laatii tutkimus-suunnitelman, joka ohjaa kirjallisuuskatsauksen tekoa vaihe vaiheelta. (Pudas-Tähkä & Axelin 2011, 47.)

Suunnitelmavaiheessa kuuluu perehtyä katsauksen tarpeellisuuteen, tarkastella aiheesta aiemmin tehtyjä tutkimuksia, sekä laatia yhdestä kolmeen tutkimuskysymystä, joihin lähdetään etsimään vastauksia. Tämän jälkeen valitaan katsauksen tekemisen eli asetetaan hakutermit sekä valitaan tietokannat. Tutkimusten valinnan ja avaamisen jälkeen tuloksista tehdään johtopäätöksiä ja raportoidaan tulokset. Tuloksien laadun arviointi ja yhdistäminen sisällönanalyysiin ja tutkimuskysymyksiin on tärkeässä roolissa systemaattisen kirjallisuuskatsauksen viimeisessä työvaiheessa. Onnistunut katsaus vaatii tarkkaa kirjaamista työskentelyn kaikissa vaiheissa. Kirjaaminen mahdollistaa tutkimuksen toistettavuuden. (Johansson 2007, 3-6.)

4.3 Kvalitatiivinen sisällönanalyysi

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin ovat Miles ja Huberman (1994) luokitelleet kolmeen osioon. Näitä ovat aineiston redusointi (pelkistys), aineiston klusterointi (ryhmittely) sekä abstrahointi (teoreettisten käsitteiden luominen.) Aineistosta löytyneet alkuperäisilmaukset pelkistetään eli redusoidaan. Pelkistetyt ilmaisut, jotka kuuluvat samaan kategoriaan, kerätään yhteen. Tätä vaihetta kutsutaan klusteroinniksi eli ryhmittelyksi. Klusteroinnissa jokainen kategoria nimetään omaksi alaluokakseen. Syntyneet ala-

luokat yhdistetään edelleen laajemmiksi yläluokiksi eli aineisto abstrahoidaan. Pääluokan löydyttyä yläluokista etsitään vielä aineistoa yhdistävä luokka.

Aineiston pelkistämässä siitä etsitään tutkimuksen kannalta oleellisia ilmaisuja esimerkiksi alleviivaamalla ne eri väreillä. Pelkistys on siis käytännössä epäoleellisen karsimista pois esimerkiksi pilkkomalla aineisto osiin. Pelkistämässä alkuperäisilmaukset liitetään kaavioon omaksi otsakkeekseen ja tämän viereen kirjataan pelkistetty ilmaus ko. asiasta. Ennen tämän aloittamista tulee määrittää analyysiyksikkö, esimerkiksi sana tai lause, jonka katsotaan kuvaavan tutkimustehtävää. Aineiston analyysiyksiköksi valitsin sanan lastensuojelu, sillä lastensuojelu-termi eri vi-vah-teineen kuvaa tutkimukseni keskeistä sisältöä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–110.)

Aineiston klusteroinnissa eli ryhmittelyssä aineistosta koodatut alkuperäisilmaisut käydään huolella läpi ja etsitään niistä samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia. Samankaltaisten ilmauksien pelkistetyt muodot ryhmitellään yhteiseen luokkaan ja tällä alaluokalle annetaan yhdistävä nimi. Tämän jälkeen alaluokista etsitään jälleen yhtäläisyyksiä ja ne käsitteellistetään niin pitkälle kuin mahdollista yläluokiksi ja yhdistäväksi luokaksi. Juuri tämä vaihe on nimeltään abstrahointi. Abstrahoinnissa erotellaan näin tutkimuksen kannalta keskeinen tieto. Kun tieto on valikoitunut, voidaan näin muodostaa teoreettisia käsitteitä, esimerkiksi juuri yläluokan nimiä, jonka alle klusteroidut ilmaisut voidaan asettaa niiden samankaltaisuuden pohjalta. Yläluokista lähdetään myös etsimään yhdistävää teoreettista käsitettä. Tämä käsite muodostaa näin ollen aineistolähtöisen analyysin pääluokan. Pääluokan löydettyä etsitään vielä yhdistävä luokka. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110–112.)

Aineistolähtöistä sisällönanalyysia voidaan käyttää apuna systemaattisen kirjallisuuskatsauksen toteuttamisessa, vaikka systemaattinen kirjallisuuskatsaus onkin teoreettista tutkimusta. Itse päätin käyttää aineistolähtöistä sisällönanalyysia tutkimukseni avaamiseen. Kyngäs ja Vanhanen (1999)

kuvaavat sisällönanalyysia menettelytavaksi, jonka avulla voidaan analysoida erilaisia dokumentteja hyvinkin systemaattisesti ja objektiivisesti. Dokumentti ymmärretään tässä yhteydessä hyvin laajaksi käsitteeksi: esimerkiksi erilaiset kirjat, artikkelit, kirjeet, päiväkirjat, haastattelut ja miltei mikä tahansa kirjalliseen muotoon lukeutuva materiaali voi näin ollen olla dokumentti. Sisällönanalyysin keskeisenä tavoitteena on tuottaa tutkittavasta ilmiöstä tietoa mahdollisimman tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103, 123.)

Laadullinen sisällönanalyysi voi olla joko induktiivista eli aineistolähtöistä tai deduktiivista eli teorialähtöistä. Induktiivisessa sisällönanalyysissä tutkimuksen logiikka kulkee yksittäisestä yleiseen; tällöin tutkimusaineistosta pyritään luomaan teoreettinen kokonaisuus. Tutkimuksen tarkoitus ja tehtävänasettelu toimivat lähtökohtana sille, minkälaiset analyysiyksiköt tutkimukseen valitaan. Ideana on, ettei analyysiyksiköitä ole etukäteen sovittu tai harkittu. Aikaisemmilla havainnoilla, teorioilla tai tiedoilla tutkittavasta ilmiöstä ei näin ollen pitäisi olla minkäänlaista vaikutusta analyysin lopputulokseen tai toteuttamiseen. Tässä opinnäytetyössäni käytin juuri induktiivista sisällönanalyysiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95.)

5 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

Tässä kappaleessa kuvaan systemaattisen kirjallisuuskatsauksen etenemistä eri vaiheissaan tiedonhankintaa, taulukointia ja lyhennemerkkejä apuna käyttäen. Avaa myös keinoja, kuinka virheitä ja seulonnan epätarkkuudelta voidaan välttyä. Yhdistän tässä kappaaleessa Finkin (2003, 3-5) sekä Johanssonin (2011,5) edellä mainitut systemaattisen kirjallisuuskatsauksen vaiheet omaa työskentelyäni arvioiden.

5.1 Suunnitelmavaihe

Omassa tutkimuksessani en ottanut käyttöön mitään tiettyä mittaristoa, mutta sovellan Suomen sairaanhoitajaliiton (2004) sekä Van Tulderin ym. (1997) tutkimus-taulukointia. (Johansson ym. 2007, 104, 106.)

Tutkimuskysymyksiäni on kaksi, ja pyrin tekemään niistä mahdollisimman selkeitä ja käsiteltäviä akuperäislähteitä avaavina. Pyrin selvittämään, miltä näyttäytyy ehkäisevän lastensuojelutyön nykytila, haasteet ja tulevaisuus, sekä mitkä varhaisen puuttumisen toimet ovat ehkäisseet ongelmien kärjistymistä, mitkä taas eivät?

Tietoa kerätään useista eri tietokannoista ja lähteistä. Käsiteltäviksi valitaan tutkimuskysymyksiin vastaavia hankkeita sekä tutkimuksia ja artikkeleja. Hakusanoina käytetään termejä lastensuojelu, ehkäisevä lastensuojelu, varhainen puuttuminen/varhainen tukeminen sekä näistä täsmennetyjä ilmaisuja niin suomeksi kuin englanniksi.

Valitsemassani kirjallisuuskatsauksessa tarkoitus on käydä läpi runsaasti tutkimusmateriaalia tiivistetyssä muodossa, sekä asettaa tutkimus näin sekä historialliseen että oman tieteenalaanikin kuuluvaan asiayhteyteen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kuvataan ja pyritään paljastamaan todellisen elämän eri osa-alueita kokonaisvaltaisesti. Kirjallisuuskatsaus ja sen kuvaus (representaatio) 2000-luvun ennaltaennaltaehkäisevästä lastensuojelutyöstä toimi kvalitatiivisen tutkimuksen lajina. (Hirsjärvi ym. 2009, 161–162; Salminen 2011, 10, 15.) Tutkimusaineistosta laadin tutkimustehäviin pohjautuvan taulukon, joka toimi analyysirunkona.

Alkuperäistutkimusten sisäänotto- ja poissulkukriteerien tulee olla selkeitä ja tarkkoja, sillä systemaattinen kirjallisuuskatsaus eroaa muista kirjallisuuskatsauksen tyypeistä varsinkin seulonnan tarkkuuden osalta. Tämä merkitsee sitä, että jokainen tutkimus käydään huolella läpi ja karsitaan pois, mikäli tutkimus ei vastaa sisäänottokriteereitä. Tämä tuo osaltaan lisääskottavuutta tutkimukselle. (Salminen 2011, 17.)

5.2 Tiedonkeruuvaihe

Palomäki ja Piirtola (2012) tuovat omassa systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessaan esille Pudas-Tähkän ja Axelin (2007) päätelmän siitä, kuinka systemaattisilta virheiltä kyetään välttymään, mikäli tutkittavien lähteiden valintakriteerit ovat täsmällisiä, tarkkoja ja johdonmukaisia. (Palomäki ja Piirtola 2012, 48.)

Hakulausekkeina käytetään hakusanojen välillä AND ja OR sanoja. Tutkimusten hauissa käytetyt sanat katkaistaan katkaisumerkillä * tai? sillä niiden avulla hauista saadaan mahdollisimman kattavat. Valitsin kaksi (2) tietokantaa, joita käytin hakusanojen ja termien etsinnässä. Näitä olivat Melinda sekä Elektra-nimiset tietokannat. (Johansson, Axelin, Stolt & Ääri 2007, 24.) Lisäksi käytin englanninkielisten tutkimusten etsimiseen Contents lists available at SciVerse ScienceDirect artikkelikokoelmaa. Englanninkielellä ei kuitenkaan löytynyt tarpeeksi tarkkoja ja omaan tieteenalaani liittyviä artikkeleja, jotka olisivat vastanneet suoraan tutkimuskysymyksiin. Tästä syystä päädyin käyttämään vain suomenkielisiä alkuperäislähteitä. Näin pystyin myös syventymään tarkemmin yhden kielen tuottamiin tutkimuksiin.

Ohessa taulukko, jossa tiedonhaku eri tietokantojen ja niiden hakutuloksellisuuden suhteen on arvioitu (TAULUKKO 1.) Taulukosta käy ilmi Elektra ja Melinda-tietokannoista löytyneiden lähteiden määrä, sekä perustelut, miksi ko. aineistot on hyväksytty kirjallisuuskatsaukseen. Eniten tuloksia tuotti lastensuojelu-termin pilkkominen (n2=676). n1 kuvaa taulukossa perushakua, n2 taas termiä lastens? n3 väitöskirjoja kun taas n4 kuvaa perustermiä lastensuojelu.

Tietokanta	Hakutu- los	Otsikon perus- teella valitut	Tiedosto on saata- vissa sähköi- sessä muo- dossa	Abstrak- tin pe- rusteella valitut	Koko tekstin sisällön perus- teella valitut
Elektra n1=perushaku ennaltaehkäi? lastensuoj?	n1=8 n2=3 n3=4	n=3 n=1 n=3			
Melinda n= ennaltaennalta- ehkäisevä lasten- suojaelu n1=15 lastens? n2=676 n3=väitöskirjat=92 n4=lastensuo- jelu=35	n1=0 n2=16 n3=1 n4=1 n5=0	n2=16	n2=16	n2=5	
Yhteensä: Melinda: 55 kpl Eletra: 24 kpl					

TAULUKKO 1. Tietokantojen sisällön erittelyä sisäänottokriteerien ja alku-
peräistutkimusten laadun mukaan.

Artikkelin otsikon perusteella Elektrasta hyväksyttiin 2 kpl, Melindasta 6 kpl. Elektrasta hylättiin otsikon perusteella sekä tutkimuskysymyksiin vastaamattomuuden vuoksi 6 kpl, Melindasta 9 kpl sekä Contents lists available at SciVerse ScienceDirect-artikkelikokoelmasta 6 kpl.

Elektrasta ei hylätty tai hyväksytty lainkaan artikkeleja abstraktin perusteella, kun taas Melindasta hyväksyttiin 5 kpl ja hylättiin 2 artikkelia. Koko tekstin perusteella ei hylätty tai hyväksytty ainoatakaan artikkelia kirjallisuuskatsaukseen. Laadun perusteella Elektrasta valittiin 2 tutkimusta sekä hylättiin 5 kpl. Vastaavat luvut Melindassa olivat 6 ja 7 kpl. Valmiiseen kirjallisuuskatsaukseen valikoitui siis Elektrasta 2 tutkimusta, Melindasta 3.

Alla oleva kuvio osoittaa, kuinka tutkimusten sisäänotto- ja poissulkukriteerit ovat jakautuneet eri tietokantojen välillä (KUVIO 5).

<p>Artikkelin otsikon perusteella hyväksytyt</p> <p>Elektra:2 kpl</p> <p>Melinda:6 kpl</p>	<p>Artikkelin otsikon perusteella hylätyt/ei vastaa tutkimuskysymyksiin</p> <p>Elektra:6 kpl</p> <p>Melinda:9 kpl</p>
<p>Artikkelin abstraktin perusteella hyväksytyt</p> <p>Elektra:- kpl</p> <p>Melinda:5 kpl</p>	<p>Artikkelin abstraktin perusteella hylätyt</p> <p>Elektra:- kpl</p> <p>Melinda: 2 kpl</p>
<p>Koko tekstin perusteella hyväksytyt</p> <p>Elektra:- kpl</p> <p>Melinda:- kpl</p>	<p>Koko tekstin perusteella hylätyt</p> <p>Elektra:- kpl</p> <p>Melinda:- kpl</p>

Tutkimuksen laadun perusteella hyväksytyt Elektra:2 kpl Melinda:6 kpl	Tutkimuksen laadun perusteella hylätyt Elektra:5 kpl Melinda:7 kpl
Muut tutkimuksen hylkäämissyyt mm. julkaisu on tekijänoikeussääntösten alainen Melinda:1 kpl	
Kirjallisuuskatsaukseen hyväksytyt tutkimukset Elektra:2 kpl Melinda: 3kpl	

KUVIO 5. Sisäänotto- ja poissulkukriteerien taulukointia.

Yllä oleva kuvio osoittaa, kuinka tutkimusten sisäänotto- ja poissulkukriteerit jakautuivat eri tietokantojen välillä (KUVIO 5).

5.3 Tiedonkeruuvaihe

Tutkimuskysymyksiäni on kaksi, ja pyrin tekemään niistä mahdollisimman selkeitä ja käsiteltäviä alkuperäislähteitä avaavina. Pyrin selvittämään, miltä näyttää ehkäisevän lastensuojelutyön nykytila, haasteet ja tulevaisuus, sekä mitkä varhaisen puuttumisen toimet ovat ehkäisseet ongelmien kärjistymistä, mitkä taas eivät?

Osa tutkimuksista rajautui otoksen ulkopuolelle, sillä ne eivät täyttäneet alkuperäistutkimuksille asetettuja sisäänottokriteerejä tai poissulkukriteerit rajasivat ne kirjallisuuskatsaukseni ulkopuolelle. Muita syitä alkuperäis-tut-

kimusten hylkäämiselle olivat mm. tutkimuksen akateeminen taso ts. opin-
näytetyöni alkuperäistutkimusten tuli ylittää yli ammattikorkeakoulu-tutki-
musten tason.

Alla olevaan kuvioon (KUVIO 4) on koottu sisäänotto- ja poissulkukriteerit,
jotka määrittävät, mitkä tutkimukset valikoituvat opinnäytetyöhöni. Näiden
kriteerien avulla tutkija pystyy myös arvioimaan alkuperäistutkimusten laa-
tua ja luotettavuutta. Systemaattinen kirjallisuuskatsauksen tiedonhaku on
järjestelmällistä, mutta toisaalta tarkkaan määriteltyä ja rajattua. Tämän
vuoksi tietolähteiden valinta, suoritettavat tiedonhaukukset ja hakutermien valinta
kannattaa kirjata ylös. (Tähtinen 2007, 10, 27.)

SISÄÄNOTTOKRITEERIT	POISSULKUKRITEERIT
* Valitut tutkimukset ovat tieteellisten ammattilehtien artikkeleita, pro-gradu- ja väitöskirjoja vuosien 2010–2015 välisenä aikana Suomesta	* Valitut tutkimukset on julkaistu ennen vuotta 2010
* Valittu tietoperusta vastaa vähintään yhteen tutkimuskysymykseen	* Tietoperusta ei vastaa yhteenkään tutkimuskysymykseen
* Julkaisu suomen kielellä	* Tutkimusta ei ole saatavilla kokonaisuudessaan
	* Julkaisu jollain muulla kielellä kuin suomi
	* Tutkimustieto puutteellista, hajanaista tai epärelevanttia(epäolennaista)

KUVIO 4. Käsiteltyjen lähteiden sisäänotto- ja poissulkukriteerit

5.4 Analyysi- ja tulosvaihe

Tämän kirjallisuuskatsauksen analysoimisessa ja tulosten esittämisessä käytettiin laadullista sisällönanalyysiä. Alkuperäislähteiden redusointi, klusterointi ja abstrahointi on liitetty työn loppuun Liitteenä 1, ”Laadullinen sisällönanalyysi vaiheineen”. Miles ja Huberman (1994) luokittelivat laadullisen sisällönanalyysin kolmeen osaan: aineiston redusointi (pelkitys), aineiston klusterointi (ryhmittely) sekä abstrahointi (teoreettisten käsitteiden luominen.) Aineistosta kerätään oleellisia ilmaisuja esimerkiksi alleviivamalla ne eri väreillä. Tämä mahdollistaa epäoleellisen karsiutumisen pois. Itse tutustuin ensin alkuperäislähteiden otsikointiin ja sisällysluetteloon pitämällä tarkasti mielessä, että keräämäni aineiston tuli vastata jompaankumpaan tutkimuskysymykseeni. Kerätyt alkuperäisilmaisut pelkistetään eli redusoidaan. Ennen tämän aloittamista tulee määrittää analyysiyksikkö, esimerkiksi sana tai lause, jonka katsotaan kuvaavan tutkimustehtävää tai tai tässä tapauksessa tutkimuskysymyksiä. Aineiston analyysiyksiköksi valitsin sanan lastensuojelu, sillä lastensuojelu-termi eri vivahteineen kuvaa tutkimukseni keskeistä sisältöä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–110.)

Alkuperäisilmauksista etsitään saman- ja erityyppisiä luokkia, jolloin ne kootaan yhdistävään kategoriaan. Tämä vaihe on klusterointia eli ryhmittelyä. Klusteroinnissa jokainen kategoria nimetään omaksi alaluokakseen, minkä jälkeen syntyneet alaluokat yhdistetään edelleen laajemmiksi yläluokiksi eli tällöin aineisto abstrahoidaan. Pääluokan löydyttyä yläluokista etsitään vielä aineistoa yhdistävä luokka, jolloin ne käsitteellistetään niin pitkälle kuin mahdollista yläluokiksi ja yhdistäväksi luokaksi. Juuri tämä vaihe on nimeltään abstrahointi. Abstrahoinnissa erotellaan näin tutkimuksen kannalta keskeinen tieto. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110-112.) Tässä tutkimuksellisessa opinnäytetyössä löytyi kolme (3) yläluokkaa: ”Moniammatillinen yhteistyö”, ”Edistävät ja rajoittavat tekijät lastensuojelussa” sekä ”Asiakkaiden ja työntekijöiden näkemyksiä työskentelystä”.

6 TULOKSET

Tulen tässä kappaleessa esittelemään kirjallisuuskatsauksen avulla kootut kolme (3) keskeistä aihepiiriä. Lisäksi esittelen alkuperäistutkimusten teoreettisia lähtökohtia sekä niiden laadun arviointia.

6.1 Alkuperäistutkimusten teoreettisia lähtökohtia sekä laadun arviointia

Nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi vahvistettiin monialaista yhteistyötä, kun nuorisolakiuudistus astui voimaan 1.1.2011. Mikäli halutaan kehittää paikallisten viranomaisten monialaisen yhteistyön yleistä suunnittelua ja toimeenpanoa, tulee kunnassa olla nuorten ohjaus- ja palveluverkosto, johon kuuluvat niin opetus-, sosiaali- ja terveys-, ja nuorisotoimen kuin työ- ja poliisihallinnon edustajiakin. Etsivän nuorisotyön kenttään kuuluvat alle 29-vuotiaat nuoret, joilla on riskinä jäädä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle. Etsivä nuorisotyö vastaa haasteeseen, sillä heidän asiakkaansa tarvitsevat tukea saavuttaakseen julkisen sektorin palveluita. (Salmela-Aro 2008).

Pärnän (2012) tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella Lastensuojelullisen varhaiskuntoutuksen kehittäminen ja toteuttaminen – kehittämishankkeesta saatuja kokemuksia moniammatillisesta yhteistyöstä ja sen kehittämisestä. Tutkimuksessa haettiin vastauksia siihen, millaisia edellytyksiä yhteistyön käynnistymiselle on, miten yhteistyön tavoitteet rakentuivat ja miten niiden toteutumista arvioitiin. Lisäksi kysymykseksi hahmottui, mitä yhteistoiminnallinen asiakastyö toimintana oikeastaan on ja miten sitä voitaisiin kehittää. Lastensuojelullisen varhaiskuntoutuksen kehittäminen ja toteuttaminen kehittämishankkeen (Varvas) sekä tutkimuksen aihe oli hyvin ajankohtainen, sillä varhainen tuki, jota lapsiperheille annetaan, sekä syrjäytymistä ehkäisevät toimet olivat ja ovat edelleen päiväkodeissa ja muiden lapsiperheiden kanssa työskentelevien työnkuvassa vahvasti esillä. (Pärnä 2012, 13.)

Hankkeen keskeisenä käsitteenä toimi varhainen vastuunotto; aikuisten vastuu lasten hyvinvoinnista. Aikuisilla tarkoitetaan tässä tapauksessa lasten vanhempia ja perheiden kanssa työskenteleviä ammattilaisia. Perheyön tavoitteena on asiakkaan tarpeisiin ja niiden mukaan kehittyvän toiminnan toteuttaminen siten, että tietoisuus lapsen tarpeista, hyvinvoinnista sekä aikuisten yhteisestä vastuusta vahvistuu. Tapaus VARVAS (Lastensuojellisen varhaiskuntoutuksen kehittäminen ja toteuttaminen)-hanke toimi tässä moniammatillisena kehittämishankkeena. (Pärnä 2012,3.)

Varhainen vastuunotto liitettiin ajatukseen, jonka mukaan lasten vanhempien ja työntekijöiden tulisi puuttua riittävän varhain riskitekijöihin, jotka uhkaavat lapsen hyvinvointia sekä tarjottava konkreettista apua koko perheelle. Hankeohjauksissa sitä vastoin puhutaan varhaisesta puuttumisesta ylisellä tasolla, kun taas lastensuojelulaissa ehkäisevästä lastensuojelusta. Kysymys oli tällöin aikuisten eli vanhempien ja työntekijöiden yhteisen vastuun korostaminen lapsen ja perheen hyvinvoinnista huolehtiminen.

Ammattilainen käyttää työskennellessään valtaa, joka perustuu hänen institutionaaliseen asemaansa. Asiakkaan tullessa palvelujärjestelmään hän joko luottaa siihen tai ei. Pärnä (2012) tuo esiin avoimen kommunikaation ja eri osallistujien vastavuoroisen hyväntahtoisuuden olevan merkittävässä roolissa luottamusta rakennettaessa. Toimiva ja avoin kommunikaatio mahdollistaa yhteisen käsityksen siitä, mitä ollaan tekemässä, kuka vastaa mistäkin sekä että vastuu on yhteinen. Nämä kokemukset vahvistavat luottamusta, mikä itsessään antaa toisille tilaa toimia, jolloin jokainen myös ottaa vastuun omista teoistaan. Varvas-hankkeen yhdeksi tehtäväksi nousikin työntekijöiden tietoisuuden lisääminen kysymyksen ollessa koko toiminnan motiivit ja merkitykset.

Varhaisen vastuunoton työkenttään kuuluu tavoite löytää toimivia avohuollollisia ja ehkäisevään lastensuojelutyöhön sopivia työkäytäntöjä. Toiseksi tavoitteeksi voidaan luokitella paikallisten työntekijäverkostojen vahvistaminen. (Pärnä 2012).

Hovi-Pulsan (2011) tutkimuksen tavoitteena oli arjen ja arkilähtöisyyden käsitteiden avaaminen ja niiden konkretisointi perhetyön käytännöissä. Keskeisenä kysymyksenä työssä on, mitä perhetyössä tulee olla, jotta se ei olisi vain juridinen interventio. Tutkimuskohteeksi valittiin ymmärtävä työote lastensuojelun perhetyössä. Perhetyölle etsittiin tutkimuksen avulla teoreettista perustaa sekä pyrittiin ymmärtämään tällä hetkellä tehtävää työtä. (Hovi-Pulsa 2011,6.)

Politiikkaohjelmat ovat kyenneet kokoamaan laajoja hallitusohjelmassa määriteltyjä tehtäväkokonaisuuksia hallituksen asettamien keskeisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Ehkäisevä työ ja varhainen puuttuminen toimivat Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman painopisteinä. Tietoa lapsiin kohdistuvan väkivallan yleisyydestä ja lasten turvallisuudesta lisätään varmistamalla säännönmukainen lasten uhritutkimus. Tarkoituksena on osallistua eri hallinnonalojen ja toimijoiden turvallisen mediaympäristön ja medialukutaidon kansallisiin kehittämis-hankkeisiin. Tavoitteena on lisäksi perheväkivallan ja etenkin lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan vähentäminen. Tässä työssä moniammatillisuus nuorisotyön, koulun, neuvoloiden ja perheiden tehtävissä ja rooleissa nousevat vahvasti esille. Lasten ja nuorten harrastuneisuutta ja osallisuutta taiteeseen, liikuntaan, kulttuuriin ja kulttuuriperimään halutaan edistää. Tukemisen tavoitteena on sosiaalisilta taidoilta ja itsetunnon vahva sekä ympäristöönsä vastuullisesti suhtautuva nuori. Politiikkaohjelma jakautuu kolmeen osa-alueeseen sekä työryhmään, joita ovat lapsilähtöinen yhteiskunta, hyvinvoiva perhe sekä syrjäytymisen ehkäisy. Lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula, neuvotteleva virkamies Kari Ilmonen sosiaali- ja terveysministeriöstä sekä Olli Saarela opetusministeriöstä toimivat politiikkaohjelman kulmakivinä. Tavoitteeksi on asetettu hyvinvoinnin tietopohjan ja päätösten lapsivaikutusten arvioimisen kehittäminen. Tavoitteena on luoda tietojärjestelmä lasten ja nuorten hyvinvoinnista, joka pohjautuu säännöllisiin tutkimuksiin. (Salmela-Aro 2008).

Karvinen puolestaan (2013) kuvaa Länsi-Suomen alueelle perustettua kehittämistyön seuranta-hanketta Remontti1, jonka avulla tavoitellaan asia-

kaslähtöisten palveluiden ja työmenetelmien juurruttamista kuntarakenteisiin. Nämä periaatteet on liitetty osaksi jo vajaan kymmenen kunnan toimintaa.

Tutkimukseeni valittujen lähteiden laadun arvioinnissa pääpaino oli keskitettyä siihen, että ne vastaavat sisäänottokriteerejä. Valitsin ensimmäiseksi sisäänottokriteeriksi vuodet 2010–2015, sillä halusin selvittää ennen kaikkea, kuinka vuosituhaten vaihteen jälkeen ehkäisevän lastensuojelun tilanne on kehittynyt. Halusin myös kiinnittää huomiota uudistuneen lastensuojelulain voimaan tulemiseen ja mahdollisiin muutoksiin lastensuojelun konseptissa (toimintamallissa) tämän jälkeen.

Valitun tietoperustan tulee myös vastata vähintään yhteen tutkimuskysymykseen kattavasti ja luotettavasti, sillä muutoin sen mukaanotto tutkimukseeni ei olisi kyennyt tuomaan haluttua tietoa ehkäisevän lastensuojelun nykytilanteesta, haasteista ja tulevaisuudesta. On myös mahdollista, että poissulkukriteerejä sisältävä akuperäislähde saattaisi aiheuttaa tieteellisen harhan mahdollisuuden. Tällöin tutkimukseni ei enää kuvaisi ehkäisevän lastensuojelun tilannetta objektiivisesti, vaan tutkimustulokset saattaisivat olla harhaanjohtavia tai jopa vääristyneitä.

6.2 Moniammatillinen yhteistyö

Tässä laadullisen sisällönanalyysin yhdistävässä luokassa ”Moniammatillinen yhteistyö” käsittelen Pärnä (2012): Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet.

Nykyään sosiaali- ja terveydenhuollon poliittis-hallinnollinen ohjauksen on tarkoitus korostaa moniammatillista yhteistyötä myös ennaltaehkäisevässä lastensuojelun työssä, jolloin se liitetään usein vaativiin asiakastilanteisiin, jotka edellyttävät ammattilaisten välistä yhteistyötä. Tällöin korostetaan asiakkaan ongelmien kohtaamista ja niiden tavoitteellista hoitamista. Käsitteenä moniammatillinen yhteistyö on hyvin yleinen yhteistyön muoto tai keino, eikä sitä useinkaan määritellä asiakirjoissa, vaan merkitystä pidetään itsestään selvänä työskentelymuotona. Organisaationakulttuurisena

ilmionä moniammatillinen yhteistyö voi joko kannustaa työntekijöitä toimimaan yli ammatti- ja organisaatorajojen yhteistyöllä tai sitten rajoittaa sitä.

Ideaalisena tilanteena moniammatillista yhteistyötä voidaan tarkastella osallistavana, kommunikatiivisena sekä kehittävänä toimintana, jonka päämäärä on saada ryhmän pohtimaan oman toimintansa teoreettisia, käytännöllisiä, teoreettisia sekä tilannekohtaisia lähtökohtia.

Moniammatillisen yhteistyökulttuurin kehittyminen voi toimia voimauttavana ja kriittisenä vuorovaikutusprosessina. Moniammatillisuus yhteistyönä edellyttää asiakaslähtöisen yhteistyötarpeen tunnistamista, yhteistyötahtoa sekä ammatillisten rajojen ylittämistä sekä asiantuntijuuden yhteistä rakentamista.

Yhteinen arviointi tuo lisäarvoa moniammatilliselle yhteistyölle. Moniammatillisen yhteistyön toimivuus syntyy aina suhteessa asiakkaaseen. Yhteistyön päämääräksi asetetaan lasten ja vanhempien välisen suhteen vahvistaminen sekä asiakkaan omien voimavarojen vahvistaminen sekä perheen hyvinvoinnin lisääminen. Työn yhteinen suunnittelu, toteutus ja arviointi jäsentävät asiakastyön yhteistyötä. Työntekijöiden ammatilliseen osaamiseen kuuluu vastuu siitä, että he tunnistavat asiakkaiden tarpeet ja sen, millaiseen vuorovaikutukseen asiakkaat ovat valmiita. Tämä edellyttää moniammatillisten työryhmien jäseniltä taitoa kyseenalaistaa oma ammatillinen toimintansa sekä alistaa se yhteisesti rakentuvan toiminnan tasolle.

Moniammatillinen yhteistyö toimii parhaimmillaan mahdollisuutena vastata paremmin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden subjektiivisiin tarpeisiin, samalla kuin palvelurakenteissa ja tehokkuushaasteissa ilmeneviin ongelmakohtiin. Taustalla moniammatillisessa työssä on oletus asiakkaiden elämäntilanteiden monimuotoisuus, joka näin ollen edellyttää eri alojen välistä moniammatillista työskentelyä.

Moniammatillisena yhteistyönä toteutettu palvelu on parhaimmillaan asiakkaan omia voimavaroja tukevaa sekä antaa hänelle mahdollisuuden olla

oman elämänsä asiantuntija. Se sisältää ammattilaisten keskinäisen yhteistyön rinnalla myös aina ammattilaisten ja asiakkaiden välisen suhteen sekä asiakkaan suhteen ammattilaisten väliseen yhteistyösuhteeseen. Viimeisten vuosikymmenten aikana muutosta on tapahtunut myös merkittävästi työelämän rakenteissa sekä vaatimuksissa. Tämä edellyttää uudenlaisia tapoja tehdä ja kehittää työtään. Pysähdyttäessä yhdessä pohtimaan työtä jonkin tietyn menetelmän keinoin, tämä toivottaessa muuttaa hiljaisen tiedon, tietoiseksi ja yhteiseksi osaamiseksi. (Pärnä 2012).

Edellytykset yhteistyön toimivuudelle

Pärnän (2012) mukaan edellytykset moniammatillisen yhteistyön käynnistymiselle olivat pääsääntöisesti hyvät, koska työntekijät olivat jo päättäneet osallistua yhteistyöhön. Yhteistyön aloittamisen haasteita ja esteisiin liittyviä jännitteiden teemoja esiintyi kuitenkin kehittämishankkeen kokemuksissa ja aineistossa. Vastakkaiset näkökulmat näyttäytyivät kuitenkin ennemminkin saman asian jatkumoina kuin vastakkaisina näkökulmina. Yhteistyön toiminnan käynnistymiselle tai käynnistämättömyydelle löydettiin aina taustansa. Tämä saattoi johtua siitä, ettei yhteistyötä suunniteltaessa yleensä edes tiedetä, millaisia taustoja tai konteksteja yhteistyöhankkeilla ja erityisesti niihin osallistuvilla tahoilla on, eikä myöskään, millaista työ- ja organisaatiokulttuuria kukin kantaa mukanaan. (Pärnä 2012, 116).

Tämä edellyttää rajojen ylittämistä, tahtoa ja luottamusta. Tilanne voi kariutua esimerkiksi taloudellisen epävarmuuden vuoksi. Yhteistyö voi käynnistyä kuitenkin myös nopeasti ilman suurempia ennakkovalmisteluja. Oleellista on työntekijöiden innostuneisuus ja halu yhteistyöhön. Arponen ym. (2004) mukaan työskentelyn onnistumisen edellytyksinä pidetään yhteistä tahtotilaa, tavoitteiden löytymistä, myönteistä asennetta, suunnitelmallisuutta ja kokemuksellista oppimista. Luottamuksen rooli moniammatillisessa yhteistyössä on ratkaiseva, sillä luottamus itsessään lisää yhteistyötä yksilöiden ja yhteisöjen ominaisuutena. (Pärnä 2012, 149.)

Luottamuksen syntyminen oletetaan yleensä olevan pitkä ja syvenevä prosessi, johon sisältyy luottamussuhteen hyötyjen ja haittojen arviointia, kokemuksia aikaisemmasta yhteisestä toiminnasta ja jaettua ymmärrystä toisen tarpeista ja arvoista. Oletetaan myös, että luottamus täytyy "ansaita" ja se kehittyy vähitellen. Pärnän (2012) mukaan tämä oletus ei pitänyt paikkaansa, sillä luottamus syntyi kuin itsestään. Yhteiset pyrkimykset ja innostus yhteistyöhön, yhteistyön tarpeen ja hyödyn tunnistaminen sekä moniammatillisen yhteistyön näkeminen lisäresurssina koettiin olevan pohjana luottamukselle. Rajojen ylittäminen ja omien arvojen uudelleen määrittely kuuluvat myös moniammatilliseen yhteistyöhön. Verkostomaisessa projektityöskentelyssä ei useinkaan ole aikaa pitkään luottamuksen rakentamiseen, vaan sen oletetaan käynnistyvän melko pikaisesti. Se perustuu siis valmiiden oletusten pohjalle, jossa ihmisten tekemä työ ja työnjako toimivat keskeisinä arvoina. (Pärnä 2012, 150.)

Yhteistyön käynnistyminen edellyttää asiakaslähtöisen yhteistyötarpeen tunnistamista ja siitä viriävää työskentelytahtoa. Luottamuksen syntyminen helpottaa yhteiskunnallisesti arvostettujen ammattien rajoilla käytävää neuvottelua ja mahdollistaa rajojen ylityksen, sekä moniammatillisen yhteistyöprosessin käynnistymisen ja edistymisen. Toinen tärkeä tulos oli toiminnan tavoitteellisuuden hahmottaminen prosessimaisesti eteneväksi käytännöksi. Kolmanneksi keskeiseksi tulokseksi nousi asiakastyön yhteistoiminnallisuuden merkityksen tunnistaminen. (Pärnä 2012).

Jotta yhteistyön käynnistyminen saadaan aikaan, tulisi tunnustaa asiaan liittyvän asiakaslähtöisen yhteistyön tunnistamista, sekä tästä viriävää työskentelytahtoa ja ammatillisuutta, yhteiskunnallisesti arvostettujen ammattien raja-pinnalta kuultua keskustelua

Toiminta tavoitteelliseksi

Tavoitteiden tarkka määrittely on erityisen tärkeää, kun kysymys on projektityöstä ja moniammatillisesta, organisoidusta työskentelystä. Pulmaksi usein kuitenkin nousee tavoitteiden jääminen melko abstrakteiksi. Tavoit-

teellisuuteen kuuluu myös sen saavuttamisen arviointi työskentelyprosessin aikana ja yhteistyön lopussa. Sosiaali- ja terveystalveissa korostetaan asiakkaan tarpeisiin vastaamista sekä tavoitteellista työskentelyä. Asiakkaan avun tarve saattaa näyttäytyä ammattilaisille hyvin erilaisena, sillä heidän osaamisalueensa ovat nykyään hyvin eriytyneet sekä sektori-kohtaisesti määritellyt vastuualueineen. Riskinä myös on, että tavoitteen määrittely jää liian abstraktille tasolle, kuten lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen, vanhemmuuden tukeminen tai perheiden hyvinvoinnin vahvistaminen. Tällöin yhteistyön tavoite ei tue riittävästi moniammatillisen yhteisen toiminnan sisällöllistä suunnittelua. Käytäntö, jossa työryhmä määrittelee yhteisen tavoitteen, on keskeisessä roolissa moniammatillisessa yhteistyössä. Tällöin myös yhteistyö saadaan konkreettiselle tasolle. Arvioiva työote kehittää moniammatillista yhteistyötä, mahdollistaa tavoitteiden saavuttamisen ja avaintoiminnoissa onnistumisen. (Arponen ym. 2004.)

Yksinkertaistettuna kehittämisprojektin matkanteko pitää sisällään tavoitteiden tavoitteen määrittelystä, sen suunnittelusta sekä toteutuksesta ja päättämisestä. Päättämiseen liittyy myös arviointi. Tämä vaatii aikaa, usein vuosia, tyypillisesti ainakin noin 10 vuotta. Moniammatillisen yhteistyön prosessi voidaan esittää tiivistetyssä muodossa tietoisuuden, tavoitteellisuuden ja yhteistoiminnallisuuden käsitteiden avulla, sillä ne ovat moniammatillisen yhteistyön elementeistä keskeisimmät. Yhteistoiminnallisuus on käytännön toimintaa asiakaskohtaamisissa, sekä yhteistoiminnallista, resurssien, vastuun ja osaamisen jakamista asiakkaan kanssa. Arponen ym. (2004) kuvaavat tätä siirtymäksi moniammatillisuudesta moniasiantuntijuuteen. Molemmat edellyttävät kuitenkin yhteistä tahtotilaa ja tavoitteita, myönteistä asennetta, suunnitelmallisuutta sekä dialogisuutta. (Arponen ym. 2004.)

6.3 Edistävät ja rajoittavat tekijät lastensuojelussa

Tässä laadullisen sisällönanalyysin yhdistävässä luokassa "Edistävät ja rajoittavat tekijät lastensuojelussa" käsittelen neljää (4) alkuperäistutkimusta: Penninkangas (2012): Lastensuojelu osana lapsuutta: asiakkaiden

näkemyksiä lastensuojelun avohuollon tukitoimien vaikuttavuudesta, Hovi-Pulsa (2011) Arkilähtöinen perhetyö: strukturoitua avoimuutta, Salmela-Aro (2008): Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma: painopisteenä ennaltaehkäisevä työ ja varhainen puuttuminen sekä Karvonen (2013): Edistävät ja rajoittavat ennaltaehkäisevän lastensuojelun toimialojen välisessä yhteistyössä: työntekijöiden käsitykset yhteistyötä rakentavina tekijöinä.

Lastensuojelun perhetyön haasteet

Perhetyö katsotaan olevan yksi tärkeimmistä lastensuojelun avohuollon työmuodoista. Perhetyöllä on tarkoitus tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään; kyse on tällöin ongelmien ehkäisemisestä, jotka aiheutuvat lapsen kannalta riittämättömästä huolenpidosta tai kaltoin kohtelusta.

Työtä ohjaa huoli perheiden ongelmista. Normaalin kotikasvatuksen tukemisen, ongelmien varhaisen tunnistamisen sekä niihin puuttumisen ja korjaavan työn tavoite ovat perhetyön keskiössä. Perhetyön keskeisempänä tavoitteena näyttäisi olevan lapsen sijoituksen ehkäisy perheen itsenäistä selviytymistä ja vanhemmuutta tukemalla. Lapsen omaan elämään ja arkeen liittyvissä ratkaisuissa lapselta kysytään, häntä kuullaan, hänen kertomuksensa kirjataan, tilanne tutkitaan ja sitä arvioidaan kokonaisuutena lapsinäkökulmasta käsin. (Hovi-Pulsa 2011.)

Nätkin ja Vuori (2007) määrittelevät kirjassaan perhetyön kaikeksi sellaiseksi ammatillisesti ja joskus maallikkovoiminkin tehtäväksi työksi, jonka kohteena ja asiakkaina ovat perheet jäsenineen yhdessä tai erikseen. Keskeistä sosiaalipedagogisessa työssä on saada ihminen tekemään tavoitteidensa kannalta relevantteja valintoja, jotka näin auttavat häntä kiinnittymään yhteiskuntaan. Arjen käsite kuvaa päivittäisten arjen asioiden hoitumista ja niiden sujumisen varmistamista. Työtä on tällöin tarkoitus tehdä arjen säännöllisyyden palauttamiseksi tai löytämiseksi. Tällöin normaaliin päivään sisältyy esimerkiksi aamiainen, kouluunlähtö, lounas, läksyt, illan kotiintuloajat ja nukkumaanmeno. Oleellista on riittävän vahvan vanhemmuuden tukeminen. Perhetyön onnistumista mitataan esimerkiksi suh-

teessa sijoitettujen lasten määrään eli käytännössä miten hyvin se on vastannut lastensuojelun tarpeeseen tilastojen valossa tarkasteltuna. Perusteena on eri tahojen pyrkiminen aitoon yhteisymmärrykseen. Perhetyössä on tarkoitus tukea elämämaailman onnistunutta uusintamista. Myöskin lähiympäristön huomioiminen on tärkeässä osassa arkipäiväistä perhetyötä, sillä toiminta tapahtuu osana joitain tiettyjä sosiaalisia suhteita, esimerkiksi perhettä ja naapurustoa. Jos näitä sosiaalisia suhteita ei luonnostaan ole, Hovi-Pulsa viittaa Thierschin puheeseen arjen lavasteiden hankkimisesta. Tällöin asuinalueelle perustetaan erilaisia ryhmiä, hankitaan tukiperheitä tai innostetaan asiakkaita mukaan jo olemassa olevaan seuratoimintaan. (Hovi-Pulsa 2011.)

Julkinen huoli lasten hyvinvoinnista on kasvanut lähes yhtä kauan kuin hyvinvointivaltio ja suomalainen yhteiskuntapolitiikka ovat olleet murroksen keskellä. Lastensuojelun avohuollon peruspilarina on sen toteutus asiakkaiden suostumuksella. Avohuollon tukitoimet ovat aina ensisijaisia ja niiden tarkoituksena on ennaltaehkäistä lapsen hyvinvoinnin vaarantumista. Myös taloudellisesti ajateltuna avohuollon tukitoimet tulevat kustannuksiltaan edullisemmiksi kuin sijaishuolto. Useissa pilotti-hankkeissa (kts. Remontti 1) on tutkittu, että ennaltaehkäisevä työ tulee merkittävästi korjaavia toimia halvemmaksi. Ennaltaehkäisevä työ, varsinkin Salon pilotin loppuraportista (kts. myös Remontti 1), päätellen, ennaltaehkäisevän lastensuojelun ennaltaehkäisevä työ tulee merkittävästi korjaavia toimia halvemmaksi. Salon Pilotin loppuraportissa todetaan, että jokaisen huostaanoton korvaamisen ennaltaehkäisevällä työllä säästäisi vuodessa keskimäärin 80 000 euroa. Samalla summalla kyetään palkkaamaan kaksi perhetyöntekijää. Tärkeintä onkin, että huolen keskiössä olevan lapsen tilanne ei ole vielä niin järkkynyt ja vakava, että hän tarvitsisi sijaishuollon palveluita. Periaatteessa jokainen, joka toimii lapsen kanssa tai on tavalla tai toisella osana hänen maailmaansa on veloitettu toimimaan lastensuojelulain mukaisesti. Lastensuojelussa teemat ovat usein arkaluontoisia, herkkiä ja eettisesti haastavia asioita. Lastensuojelututkimuksessa ilmenevät teemat sekä haasteet, kuten lapsiköyhyys, lasten pahoinpitely, hoidon laiminlyönti, ri-

kollisuus, seksuaalinen hyväksikäyttö tai päihteidenkäyttö edellyttävät tutkijalta kykyä käsitellä koskettavia aiheita, mutta myös työskennellä tutkijana ammatillisesti ja omaa toimintaansa arvioivasti. Ongelmana on kuitenkin enemmän tutkimusaineiston saannin vaikeus. (Penninkangas 2012; Karvinen 2013).

Selvityksessään Heino (2008,69) toteaaankin, ettei ole olemassa valtakunnallista seurantatietoa lastensuojelun avohuollon ja perhetyön vaikuttavuuden arvioimiseksi. Samaan tulokseen on tullut Hovi-Pulsa (2011) sekä mm. Eronen (2007), ja .Pekkarisen (2011). Heidän mukaansa lastensuojelusta ei tällä hetkellä kerätä järjestelmällistä ja säännöllistä tietoa. Lastensuojelutyön kehittämiseksi tulisikin lastensuojelun eri toimenpiteistä ja asiakkaiden kokemuksista alettava keräämään systemaattista tietoa. Tämän edellytyksenä on, että sosiaali- ja terveysministeriöstä kohdennetaan riittävästi resursseja seurannan toteuttamiseen. Seuranta tulisi toteuttaa paikallistasolla seudullisten ja alueellisten toimijoiden kanssa. Heino ehdottaa selvityksessään, että lastensuojelun avohuollon ja perhetyön laajuudesta sekä sisällöstä koottaisiin valtakunnallista tietokantaa ja lisäksi resursseja kohdennettaisiin vaikuttavuustutkimuksen valmisteluun. Valtakunnallisen seurantatiedon puutteen vuoksi ei ole täsmällistä tietoa saatavilla siitä, millaisia avohuollon tukitoimia lastensuojelu käyttää, eikä siitä, millaista tukea lastensuojelun asiakkaana olevat lapset ovat saaneet tai saavat tällä hetkellä. (Penninkangas 2012).

Hovi-Pulsan (2011) mukaan perhetyön piirissä olevien asiakkaiden tuen tarve lisääntyy koko ajan. Perhetyö hakee vielä paikkaansa sosiaalialan kentällä, eikä perhetyölle ole varsinaista teoriaa. Epäselvät pätevyys- ja koulutusvaatimukset johtavat perhetyön paikan epäselvyyteen. Työn nähdään myös joskus olevan jopa arkista puuhastelua, jota voisi tehdä kuka tahansa. Myöskin resurssien puute johtaa usein yksintyöskentelyyn. Perheeseen kohdistuu kuitenkin julkisia odotuksia, joiden paine tulee kestää yksityisellä tasolla. Perhetyön piirissä olevilla perheillä arjen struktuuri voi olla osittain heikentynyt tai kadoksissa, samalla kun arjen rutiinit eivät kykene enää kannattelemaan perhetyön piirissä olevia perheitä. Perheen käsite on muuttunut ja voidaan puhua jopa perheinstituution kriisiytymisestä.

Perheissä esiintyvät mielenterveys- ja päihdeongelmat sekä väkivalta uhkaavat muuttaa perhetyön huostaanottoa edeltäväksi työksi. Huolen harmaalla vyöhykkeellä kohdataan paljon jännitteitä ja epätietoisuutta.

Vuonna 2008 alussa voimaantulleen uudistuneen lastensuojelulain myötä myös perhetyö oli ensimmäistä kertaa mukana lakitekstissä. Perhetyön rooli näin ollen vahvistui ja se kuuluu avohuollon tukitoimien joukkoon, joita jokaisen kunnan on lain mukaan tarjottava perheille, mikäli perheissä lapsen etu vaarantuu. Lapsen edun toteutuminen ja sen vaaliminen on kirjattu lakiin, mutta ristiriitana voidaan nähdä se, että yhteiskunta tavoittelee harmonista ja vakaata perhekuva, mutta tämä kuva ei vastaa perheiden arjen todellisuutta. Uuteen lastensuojelulakiin onkin kirjattu tavoitteeksi perheen jälleen yhdistyminen. Perheiden tarpeisiin pyritään vastaamaan joustavan palvelujärjestelmän avulla sekä mahdollisimman monipuolisesti. Puuttumisvelvoite on kuitenkin tietynlaisessa ristiriidassa perheen koskemattomuuden ja yksityisyysuojan kanssa. Tällöin lapsen etu antaa työntekijälle oikeuden puuttua perheen yksityiselämään ja arkeen, sekä astua palvelujärjestelmän edustajana sisään perheen elämään.

Tihkuvan auttamistavan malli

Penninkangas (2012) pohjaa työnsä Johanna Hurtigin (2003, 37–40) väitöskirjassaan esittämän tihkuvan auttamistavan malliin, mikä havainnollistaa lasten asemaa lastensuojelutyön prosessissa. Tihkuvan auttamistavan mallin mukaan lapsen ensisijainen tarve mukaan lapsen ensisijainen tarve on tarve läheisiin ihmissuhteisiin. Usein lasta autetaan ikään kuin vanhemman ongelmateetin ja avun läpi. Tällöin tärkein keino auttaa lasta on ensin autettava heidän vanhempiaan. Lasten ongelmat avuntarpeineen ovat yhteydessä perheeseen ja vanhempiin. Tällöin lasten auttaminen onnistuu parhaiten vanhempia auttamalla, sillä vanhemman hyötyessä avusta avun positiivinen vaikutus tihkuu myös lapsen elämään. Sosiaalityön tehtävänä pidetäänkin erityisen vaikeassa elämäntilanteessa olevan ihmisen auttamista sekä tukemista. Tihkuva auttamistapa toimii lapsen edun mukaan, jos vanhempi kykenee motivoitumaan muutokseen elämäntilanteensa suhteen. (Penninkangas 2012, 81-82.)

Sijoitetulle lapselle tai nuorelle ei kuitenkaan riitä pelkästään vanhemman auttaminen, vaan lapsen/nuoren tulee saada myös henkilökohtaista apua, neuvontaa ja ohjausta. Perhetyön ja tukiperhetoiminnan avulla kyetään auttamaan lasta/nuorta konkreettisesti, ilman tiedon suodattumista aikuisien kautta. Tämä mahdollistaa vanhemmassa positiivisen muutoksen, joka tihkuu lapsen parhaaksi esimerkiksi perheen jälleen yhdistämisessä, jolloin lapsi voi palata kotiin kasvuolosuhteiden muututtua terveempään suuntaan. Tihkuvan auttamistavan malli tuo myös lastensuojelun työntekijälle keinon kriittiseen keskusteluun siitä, ketä lapsen tilanteessa autetaan ja mihin apu kohdistuu sekä tihkuuko se todella lapsen parhaaksi. (Penninkangas 2012, 81–82.)

Moniammatillisessa työskentelyssä todentuu aiemmin kuvattu tihkuvan auttamistavan malli, sillä se väistämättä tihkuu muuhun perheeseen lasten parhaaksi, sekä parantaa koko perheen elämänlaatua. Vanhempien auttamisen ja tukemisen kautta tapahtuva muutos mahdollistaa perheen jälleen yhdistymisen lapsen tai nuoren palatessa kotiin. (Penninkangas 2012, 81–82).

Toimialojen yhteistyötä rakentavia ja rajoittavia tekijöitä

Karvisen (2013) mukaan merkittävien ennaltaehkäisevän lastensuojelun toimialojen välistä yhteistyötä rakentavana tekijänä olivat asenteet toista osapuolta kohtaan; ne sekä edistivät että rajoittivat merkittävästi toimialojen välistä yhteistyötä. Yhteistyötä rajoittavia asenteellisia tekijöitä olivat esimerkiksi ennakkoluulot, itsekkyyks, salailu, eristäytyminen, vaitiolovelvollisuuteen tukeutuminen sekä työntekijöiden käsitykset motivaation, arvostuksen ja luottamuksen puutteesta. Asenteiden edistäviä elementtejä puolestaan olivat avoimuus, toisen osapuolen kunnioittaminen sekä arvostus, avoimuus, motivaatio, asenteellinen yhteisymmärrys sekä halu tehdä yhteistyötä. (Karvinen 2013, 35-41.)

Toiseksi lähes yhtä merkittäväksi tekijäksi yhteistyön rakentumisessa olivat Karvisen (2013) mukaan rakenteelliset tekijät. Näistä tekijöistä salas-

sapito, kiire, lainsäädäntö, tiukka kuntabudjetti sekä työntekijöiden vaihtuvuus rajoittivat eniten toimialojen välistä yhteistyötä. Edistäviin tekijöihin kuului lähes saman kolikon toinen puoli: aika, riittävä henkilöstömäärä, työntekijöiden saavutettavuus sekä yhteydenpito, voimavarat, järjestelmä, lainsäädäntö ja tuttuus. (Karvinen 2013, 42.)

Tutkimuksen mukaan osaaminen nousi erittäin merkittäväksi yhteistyössä, kun sen puute puolestaan johti tiedonpuutteeseen tukitoimien mahdollisuudesta, salassapidon väärinkäyttöä tai sen ylikorostamista, vuorovaikutustaitojen puutetta ja puutteita asiakkaan tilanteen kokonaisuuden hahmottamis- ja hallintataidoissa. (Karvinen 2013, 44-49.)

Neljänneksi yhteistyötä rakentavaksi tekijäksi aineistossa nousivat toimintakäytännöt: Hyviä toimintakäytäntöjä olivat kokoontuminen säännöllisesti, yhteiset keskustelut, joustavuus, vastuullisuus ja koulutus. Toimintakäytäntöjen puutteena mainitaan heikko tiedotus, toimintojen hitaus (esim. nuoriopsykiatrisissa palveluissa), tapaamisten sekä yhteydenotot vain harvoin sekä yhteisen koordinoinnin puute. (Karvinen 2013, 50-52.)

Viidenneksi yhteistyötä rakentavaksi tekijäksi muodostui työntekijöiden tuttuus. Tuttuuteen liittyivät henkilökohtaiset suhteet, helppo lähestyttävyyys, aika ja pysyvyys. Työntekijöiden vaihtuvuus sitä vastoin liittyy vastapuolen tuntemattomuuteen. Esimerkiksi toisen tahon palveluita ei välttämättä tunneta eikä siitä syystä osata toimia yhteistyössä. Kuudenneksi tekijäksi yhteistyön rakentumisessa nousi luottamus, jossa korostui sen molempipuolisuus. Luottamus kohdistuu aina toiseen tahoon, kuten asiantuntijan ammattitaitoon tai yhteistyöhön. Rajoittavana tekijänä luottamuksen puute ilmeni pelkona: Se näkyi epävarmuutena, pelkona vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta, käsiteltävien asioiden vaikeutena sekä epäröintinä uskaltaa ottaa asioita puheeksi. Keskeisimmäksi toimialojen välistä yhteistyötä rakentavaksi tekijäksi muodostuivat asenteelliset tekijät, jolloin ne sekä rajoittivat että edistivät yhteistyötä. (Karvinen 2013, 53-54.)

Tutkimuksen keskeisemmäksi vastinpariksi muodostuivat salailu ja avoimuus. Rakenteellisista tekijöistä keskeisin vastinpari olivat kiire ja aika.

Kolmas yhteistyötä rakentava vastinpari oli osaaminen ja sen puute. Aineistosta niin hyvät kuin huonotkin toimintakäytännöt nousivat myös melko merkittäväksi yhteistyötä rakentavaksi tekijäksi. (Karvinen 2013, 56.)

6.4 Asiakkaiden ja työntekijöiden näkemyksiä työskentelystä

Tässä laadullisen sisällönanalyysin yhdistävässä luokassa "Asiakkaiden ja työntekijöiden näkemyksiä työskentelystä" käytän neljää (4) eri alkuperäislähdettä: Penninkangas (2012): Lastensuojelu osana lapsuutta: asiakkaiden näkemyksiä lastensuojelun avohuollon tukitoimien vaikuttavuudesta, Hovi-Pulsa (2011): Arkilähtöinen perhetyö: strukturoitua avoimuutta, Salmela-Aro (2008): Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma: painopisteenä ennaltaehkäisevä työ ja varhainen puuttuminen, sekä Pärnä (2012): Kehittävä moniammatillinen yhteistyö projektina: Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet.

Lastensuojelun avohuollon tukitoimien vaikuttavuus

Tutkimuksen mukaan lastensuojelun avohuollon tukitoimilla oli merkittävä vaikutus asiakkaiden elämänhallintaan. Elämänhallinnan saavuttamisella tarkoitetaan tässä esimerkiksi sitä, että asiakas oli saanut ammattiapua päihdeongelmaansa ja kykeni nykyään elämään raitista elämää tai päihteiden käyttö oli kuitenkin vähäistä. Lastensuojelun avohuollon tukitoimilla oli myös positiivinen vaikutus asiakkaiden elämänhallinnan saavuttamiseen, koulumenestykseen ja perhesuhteisiin. Penninkangas 2012, 65-66.)

Kun oli kysymys psyykkisesti sairaista ihmisistä, voitiin todeta, että heidän elämäntilanteenne oli hallinnassa. Jokaisella oli omat hoitokontaktinsa esimerkiksi psykiatrian poliklinikalle. Myös nuorten asiakkaiden tilanne näyttäytyi valoisampana: jokaisella oli peruskoulun päättötodistus ja sen lisäksi osa oli käynyt lukion taikka ammattikoulun. Asiakkaat kokivat avohuollon tukitoimien vaikuttaneen myös positiivisesti koulumenestykseen, sillä esimerkiksi todistuksen keskiarvo oli voinut nousta sijoituksen aikana jopa numerolla. (Penninkangas 2012, 65.)

Avohuollon tukitoimista huolimatta epäsosiaalisella kaveripiirillä ja omalla motivaation puutteella voi olla negatiivinen vaikutus elämäntilanteeseen, jolloin huostaanotto saattaa olla tarpeellinen. Käyttäytymisestä riippumattomat seikat, kuten päihderiippuvuus, vanhempien moniongelmaisuus, heikkolahjaisuus ja köyhyys vahvistavat lapsen joutumista alisteiseen asemaan, joka puolestaan saattaa johtua eristämisestä, nimeämisestä, toistuvista hylkäyksistä sekä yhteisöstä karkottamisesta. Lastensuojeluasiakkuuksien taustalla kaikilla haastatelluilla oli mielenterveys- tai päihdeongelma. Lapsen hyvinvoinnin ja turvallisen kasvuympäristön takaamiseksi on tärkeää tunnistaa sekä vanhemman että lapsen mielenterveys- tai päihdeongelma ja puuttua siihen ajoissa. Haastatteluhetkellä jokaisen asiakkaan päihdeiden käyttö ja psyykkinen vointi olivat tasapainossa. Myös moniammatillinen yhteistyö koettiin tärkeäksi, mutta asiakkaat toivoivat verkostopalaveriinkin osallistuvien viranomaisten määrän olevan mahdollisimman pieni, sillä asiakkaan henkilökohtaisia asioita käsittelevät palaverit saatettiin kokea kiusallisina ja nöyryyttävinä. (Penninkangas 2012.)

Koulunkäyntiongelmien, rajattomuuden ja sopeutumisongelmien lisäksi lastensuojeluasiakkuuksien taustalla näkyivät juuri mielenterveys- ja päihdeongelmat. Mikäli unohdetaan koko lapsuutta varjostaneen vanhemman mielesterveys- tai päihdeongelman traumaattinen vaikutus lapseen, hänelle ei välttämättä ymmärretä tarjota henkilökohtaista apua ja tukea. Lapsen tilanteesta ei tule tehdä tulkintaa pelkästään vanhemman kertomuksen pohjalta, vaan häntä itseään tulee kuulla. Vaikka suomalaisen lastensuojelutyön tulee kunnioittaa sekä arvostaa lasta, pitää tämän osallistumista tärkeänä sekä kuunnella hänen mielipiteitään, niin siltikin lastensuojelun keskiössä olevaa lasta ei välttämättä ole kuultu, vaan hänen mielipiteensä on tullut sosiaalityöntekijöiden tietoon aikuisten kertomana. Tutkimuksen mukaan lastensuojelun tukitoimien vaikuttavuus pitkällä aikavälillä on yleensä myönteinen, mutta vain silloin, kun avunanto on tapahtunut varhaisessa ja avohuollon tukitoimia on kyetty antamaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Sosiaalityön monisärmäisyyttä kuvaavat samanaikaisesti hienovarainen ja radikaali puuttuminen asiakkaiden elämään. Tästä esimerkkinä on avohuollon sijoitus, joka vaatii sekä lapsen että vanhemman suostumuksen. Tämä mahdollistaa vanhempien tukemisen vanhemmuudessa, vaikka se samalla mullistaa sekä vanhempien että lapsen elämän lapsen kasvuympäristön vaihtuessa. Myös kevyemmällä interventioilla voidaan saada merkittävä vaikutus perheen elämään, esimerkiksi perhetyöntekijän säännöllisillä käynneillä. Tukiperheiden vaikutus näkyi haastateltavien elämässä vielä useita vuosia tukitoimien päättymisen jälkeen. (Penninkangas 2012.)

Hovi-Pulsa (2011) tuo myös esiin, että yhteiskunnan näkökulmasta sosiaalipedagogiikan ja sosiaalityön päätehtävänä on auttaa sellaisia ihmisiä integroitumaan (kiinnittymään) yhteiskuntaan, jotka eivät itse sitä ilman apua kykene tekemään. Avuksi tarvitaan asiakkaan, niin lapsen kuin aikuisenkin ymmärrystä omasta arjestaan, sen vahvuuksista ja muutostarpeista. Oivalutus ongelmien kuulumisesta arkeen, ja siitä ettei kenenkään elämä suju ilman vaikeuksien kohtaamista antaa asiakkaalle uskoa selviytymisstrategian löytämiseen. Tällöin ihmiset pystyvät näkemään itsensä toimimassa toiselle tapaa. Tämä johtaa uudelleenlaiseen kokemukseen itsestä, jossa ihminen alkaa nähdä itsensä uudella tavalla. (Raija-Hovi 2011.)

Haastateltavat kokivat, että työntekijän persoonalla oli ammattitaidon lisäksi merkitystä yhteistyön sujumiseen. Osa asiakkaista kokivat lastensuojelun tukitoimet tarpeellisena, osa näki niiden vaikutuksissa sekä hyvää että huonoa ja osa koki tukitoimet ja osan mielestä ne olivat jopa haitallisia. Osalla nuorista olivat opiskelut jääneet kesken tai olivat vielä kesken. Osa nuorista oli työttömänä työnhakijana, mutta silti jokaisella nuorella oli kuitenkin positiivinen näkemys tulevaisuudesta sekä motivaatio opiskeluun tai työntekoon. Osa nuorista oli myös perustanut perheen ja tullut vanhemmaksi. Positiivinen vaikutus näkyi myös perhesuhteissa, sillä varsinkin sijoitetut asiakkaat kertoivat perhesuhteiden parantuneen sijoituksen myötä. Nuoret kuvasivat, että sijoituksen ansiosta he oppivat arvostamaan perhettään ja myös vanhemmat kuuntelivat nuoren ajatuksia paremmin. Kaiken kaikkiaan lastensuojelun avohuollon tukitoimet koettiin tarpeellisiksi. Osa

asiakkaista olisi halunnut vastaanottaa apua enemmänkin, mutta toisaalta he ymmärsivät perhe- ja sosiaalityöntekijöiden pienet resurssit. Avohuollon tukitoimien ennaltaehkäisevää merkitystä korostivat osa asiakkaista silloin kun kysymys oli lapsen ja perheenjäsenten hyvinvoinnin turvaamisesta. Omaa motivaatiota ja tahtoa muutokseen korostettiin. Suurin osa asiakkaista viihtyi tuki- ja sijaisperheissään sekä perhekodeissa. Tukiperheen vaikutukset asiakkaan elämän eri osa-alueisiin olivat pääpiirteissään positiivisia, tarpeellisia ja hyviä. Asiakkaiden kokemuksen mukaan tukiperheet tukivat heitä kaikessa ja he löysivät tukiperheen avun kautta uusia ihmissuhteita, mielekästä tekemistä sekä uusia harrastuksia. Tukiperheen kannustus ja tuki vaikuttivat omalta osaltaan positiivisesti myös asiakkaan mielenterveyteen sekä biologisen perheen perhesuhteisiin. Asiakkaat kokivat perhetyön monipuoliseksi, hyväksi sekä perheenjäsenten avuntarpeet huomioivaksi. Osa asiakkaista pohti perhetyön arvon näkymistä vasta myöhemmin. He perustelivat näkemystään sillä, että avun tarpeessa olevana, psyykkisesti huonokuntoisena ihmisenä he eivät kyenneet näkemään asioita selkeästi. (Penninkangas 2012.)

Osa asiakkaista ei osannut sanoittaa millainen vaikutus sijoituksella oli heidän hyvinvointiinsa. Avohuollon sijoituksella kuvattiin olevan kolikon tapaan kaksi puolta, sekä hyvät että huonot. Asiakkaat kokivat perhekodin kasvatukselliset rajat tärkeiksi heidän kasvunsa ja kehityksen kannalta, vaikka säännöt eivät aina tuntuneetkaan mieluisilta. He ymmärsivät tarvitsevansa tiukkoja ja selkeitä rajoja kasvunsa ja kehityksensä tueksi, jollaisia heidän omat vanhempansa eivät olleet kyenneet asettamaan. Myös jälkihuollolla nähtiin olevan merkitystä elämänhallinnan opettelemisessa. Osa asiakkaista kertoi perhetyön tuntuneen aluksi kiusalliselta ja jopa rangaistukselta. Tämä oli synnyttänyt tunteen siitä, että itse vanhempansa oli epäonnistunut vanhemmuudessaan, vaikka jälkikäteen ajateltuna perhetyö nähtiin hyvänä ja tarpeellisena tukimuotona. Nuoret pohtivat sijoituksen toimivan pelotteena, jolloin esimerkiksi koulunkäyntiin haluttiin panostaa enemmän, jottei joutuisi uudelleen sijoitetuksi. Osa nuorista koki vahvasti, että monen- etenkin psyykkisistä ongelmista kärsivän nuoren- sijoittaminen perhekotiin ei toimi. Tällöin rauhallisesta, masentuneesta nuoresta voi

kehittyä kapinallinen häirikkönuori, sillä ”seura tekee kaltaiseksi”. (Penninkangas 2012.)

Lastensuojelussa työskentely asiakkaiden silmin

Osa asiakkaista koki sosiaalityöntekijällä olevan merkittävä positiivinen rooli perheen elämäntilanteen muutoksessa. Työntekijän ammatillisuuden ja ammattitaidon lisäksi heidän omalla persoonallaan ja henkilökemialla oli merkitystä luottamuksellisen suhteen syntymiseen ja työskentelyn onnistumiseen. Asiakkaat kokivat perhetyöntekijät ja perhekodin työntekijät lähimmäisiksi kuin sosiaalityöntekijät. Tämä saattoi juontaa juurensa siitä, että asiakkaat jakoivat arjen asioitaan perhetyöntekijöiden ja perhekodin ohjaajien kanssa, kun taas sosiaalityöntekijöitä asiakkaat näkevät harvoin. Penninkankaan vuonna 2010 tekemän kandidaatintutkielman (2010, 40) tulosten mukaan asiakkaan ja sosiaalityöntekijän väliseen vuorovaikutukseen vaikuttavat olennaisesti sosiaalityöntekijän omat arvot ja eettiset periaatteet. Nämä muodostavat sosiaalityön kivijalan, jonka päälle vuorovaikutus rakennettiin. Sosiaalityöntekijät kokivat tärkeänä yhteisen sävelen löytymisen asiakkaiden kanssa sekä yhteisymmärryksen käsiteltävästä asiasta, jotta kyettiin saavuttamaan asetetut tavoitteet. Juhila (2004, 177–178) tuokin sosiaalityön tutkimuksessaan esille, että sosiaalityön uusi asiantuntijuus edustaa asiakkaan omaa asiantuntijuutta, työntekijän ja asiakkaan kumppanuutta sekä ideaa yhdessä tuotettavasta tiedosta. Asiakkaat tarvitsevan nimenomaan apua, neuvontaa ja ohjausta lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa. Onkin tärkeää muistaa se tosiasia, että syystä tai toisesta lastensuojelunasiakkaat ovat menettäneet elämänhallintansa ja ajautuneet tästä syystä lastensuojelun asiakkaiksi. Tällöin sosiaalityöntekijän tehtävänä on toimia sosiaalityön asiantuntijana, kun asiakas taas on oman elämänsä asiantuntija. Nämä kaksi asiantuntijuutta yhdistettynä mahdollistavat muutoksen lapsen parhaaksi.

Osa asiakkaista koki vuorovaikutuksen sosiaalityöntekijän kanssa vähäiseksi tai jopa epämiellyttäväksi. Penninkangas (2012) tulkitsee epämiellyttävyyden tunteen syntyneen siitä, kun ulkopuolinen taho puuttui per-

heen sisäisiin asioihin pukien sanoiksi kipeät ja vaikeat asiat, jotka vaaransivat lasten hyvinvointia ja joihin odotettiin löytyvän muutosta. Sosiaalityöntekijät saivat tällöin vallan päättää asioista, joista yleensä vanhemmat vastasivat. Sosiaalityöntekijät saatettiin myös kokea jollakin tapaa näkyvämmiksi. (Penninkangas 2012).

Asiakkaan ja työntekijän roolit

Suomalaisen lastensuojelututkimuksen keskeisiksi katvealueiksi on nimetty kokemustiedon ja vaikuttavuustutkimuksen puute. (Pekkarinen 2011, 46–58) Vaikka haastatteluun osallistuneet asiakkaat kertoivat, etteivät tavanneet sosiaalityöntekijöitä kovin usein, kokivat asiakkaat silti, että lastensuojelun työntekijät kuuntelivat heidän mielipiteitään. Asiakkaat kuvasivat, että elämäntilanteen ollessa kovin solmussa juuri viranomaisen tarjoama apu oli tarpeen, sillä tällaisessa tilanteessa asiakas ei itse kyennyt tarkastelemaan tilannettaan objektiivisesti. Tärkeää on myös asiakkaan oma motivaatio ja suostumus tarjottuihin avohuollon tukitoimiin. Vanhemman ja lapsen kohtaaminen perheen arjessa on eräs lastensuojelutyön tasapainoilua edellyttävistä painopisteistä. Toimintatapoihin puuttumisen tulee olla samalla hienovaraista ja ohjaavaa, mutta myös vaikuttavaa, sillä ilman vaikuttavuutta ei ole mahdollista saavuttaa toivottua muutosta lapsen ja perheen elämäntilanteessa.

Kahdeksan haastateltua kuudesta koki, että he voisivat suositella lastensuojelun avohuollon tukitoimia perheille, joilla on samantyyppisiä ongelmia kuin heillä asiakkuuden alussa. Eräs asiakas koki voivansa suositella perhetyötä, mutta ei sijoitusta, ja toinen mahdollisesti sijoitusta, mutta ei perhekotiin. (Penninkangas 2012, 77).

Tavoitteena on selvittää hallituskauden aikana opiskelun, työn ja työttömyys- ym. tilastojen ulkopuolelle jäävien nuorten määrä, lisätä heidän elämänhallintataitojansa sekä motivoida heitä koulutukseen ja työelämään pääsemiseen. Hallitus onkin tehnyt määräraharauksen koko kehyskaudelle. Pyrkimyksenä syrjäytymisen ehkäisyssä on tällöin luoda kokonaisuus, jossa nuorisotyö, koulu, työhallinto sekä sosiaali- ja terveystoimi

toimisivat yhdessä syrjäytymisen ennaltaehkäisemisessä. Toimenpiteet näin ollen kohdennetaan erityisesti vaikeassa elämäntilanteessa oleviin nuoriin. (Salmela-Aro 2008.)

Perhetyöntekijän tärkeänä roolina on toimia kulttuurin tulkkina niin asiakasperheestä yhteiskuntaan kuin yhteiskunnasta asiakasperheeseenkin. Kontekstina on perheen arki ja tällöin työ kohdistuu perheen arjen muutokseen. Perhetyöntekijä toimii näin ollen systeemin edustajana perheen arjessa ja pyrkii tavoittamaan ymmärrystä heidän elämismaailmastaan. Oleellista on palvelujärjestelmän sekä perheen arjen tunteminen sekä toimiminen systeemin ehdoilla asiakkaan osallisuutta kunnioittaen. Ammatillaiset ja asiakkaat voivat jakaa yhteistä huoltaan ja pyrkiä sen ratkaisuun yhteistyön ja neuvottelun keinoin asiakkaan elämäntilannetta ja sen muutostavoitteita yhdessä jäsentäen. Tällöin ammattilaisten ja vanhempien suhde voidaan nähdä toimivan yhteistyönä, jossa vanhempien ja ammattilaisten näkemykset ovat tasa-arvoissa ja molempien vaihtoehtoisia tulkintatapoja tilanteesta tulee kunnioittaa. Yhteisten keskustelujen ja neuvottelujen avulla tulisi löytää jaettu tulkinta siitä, mitä riittävän hyvään vanhemmuuteen kuuluu. (Hovi-Pulsa 2011.)

Asiakkaan esiin nostama toinen tieto on asiakkaan omista lähtökohdista ja perusteluista nousevaa ymmärrystä hänen käyttäytymisensä suhteen. Työntekijä ja asiakas toimivat tilanteessa rinnakkain, jolloin kansalaisuus perustuu tasavertaisuuteen, ei vastakkainasetteluihin kuten auttaja–autettava, kontrolloija-kontrolloitava tai tietäjä–ja tietämisen kohde. Kaikessa työskentelyssä lapsen tulisi kuitenkin olla ajattelun ja toiminnan keskipisteenä, ja ammattilaisen tulisi pyrkiä toimimaan sekä lapsen edun nimissä että vanhempien tilanteen ymmärtäjänä ja yhteistyö-kumppanina. Yksinkertaisimmillaan tällainen osallistava sosiaalityö tarkoittaakin osallisuuden vahvistamista suhteessa asiakkaan omaan elämään, sen tapahtumiin ja suuntaan sekä ratkaisuihin. Voimaannuttavaa tuesta tulee, kun se avaa näköaloja, saa asiakkaan jakamaan omaa ymmärrystään, yhdistää asiakkaan ja työntekijän voimavaroja sekä kannustaa muutokseen. (Hovi-Pulsa 2011.)

Haasteet asiakkaan ja hänen arkensa kohtaamisessa

Huolen lähtökohtana voi olla lapsen tai perheen jokin pulma, joka kohdistuu sekä lapsen hyvinvointiin, että vanhemman kykyyn toimia tilanteessa. Työntekijällä ja vanhemmalla voi olla hyvin erilaiset käsitykset siitä, mitä riittävään vanhemmuuteen kuuluu. Työntekijälle perheen arki voi näyttäytyä kaoottisena ja lapsen hyvinvointia uhkaavana. Työntekijän silmin katsottuna arjessa on alistamista ja vallankäyttöä, joka lähestyy perheväkivaltaa. Äiti ja isä voivat sen sijaan kokea tilanteen tavanomaiseksi välienselvittelyksi, kun taas arki lapsen silmin näyttäytyy pelottavana. Voi myös olla, että asiakas ei pysty kuvittelemaan erilaista tulevaisuutta tai muutosta ei vaan saada omin voimin aikaan. Myös vanhempien stressi ja kodin niukka-vireisyys vaikuttavat negatiivisesti lapsen kohteluun, emotionaalisiin ja sosiaalisiin taitoihin sekä oppimiseen. Äidillä esiintyy usein syyllisyydentunteita tilanteesta ja siihen puuttumattomuudesta. Perustarpeiden puute estää ongelmiin keskittymisen. Köyhyys altistaa myös onnettomuuksille, ravinnon puutteelle ja traumaolle. Koti voi olla siivoton, pyykkienvuorien täyttämä paikka, jossa einesateria lämmitetään jos ruokaa edes on. Myöskin erilaisissa tilanteissa syntyvä rasitus ja aggressiokäyttäytyminen voivat johtaa väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Avohuollon tukitoimissa lapsen kehitys on vaarassa ja huostaanottotilanteessa puhutaan jo vakavasta vaarasta. Työntekijän antama tuki ja kontrolli voi olla joko alistavaa tai voimauttavaa. Alistavaa tukea on yliymmärtäminen, puolesta tekeminen, riippuvuuden luominen ja ylläpitäminen. Alistavasta kontrollista puhuttaessa on kysymys siitä, että työntekijä puskee yhteiskunnan vaatimuksia huomioiden perheiden erilaisuutta ja tilanteen herkkyyttä. (Hovi-Pulsa 2011.)

Lapsen etu vastaan perheen yksityisyyden suoja

Perheen kanssa työskentelevät ovat huolen harmaalla alueella kahden vastakkaiseen suuntaan vetävän velvoitteen alaisina: salassapitovelvoite vaatii kunnioittamaan ihmisten yksityisasioiden, toisaalta lastensuojelun il-

moitusvelvollisuus vaatii ilmoittamaan lapsen hyvinvointia uhkaavasta tilanteesta. Vanhemmuuteen, perhe-elämään ja ihmisten elämäntapaan puuttuminen onkin aina kajoamista yksityisistä yksityisimpään, sillä tavoitukseen perheen elämismaailman työntekijä joutuu tunkeutumaan heidän yksityiselämäänsä. Perheen vaikeudet ovat aina uhkana lasten hyvinvoinnille. Työntekijän täytyy tällöin miettiä, kuinka paljon perheen yksityisyyteen voidaan puuttua lapsen edun nimissä. Tulee myös pohtia, määritteleekö yksilö itse hyvän elämän sisältöineen vai tekeekö sen yhteiskunta. Onko vuorovaikutus tällöin institutionaalisen tehtävän asettamien ehtojen rajoittama vai kyetäänkö kohtaamistilanne luomaan tasaveroisista lähtökohdista käsin, asiakkaan yksityisyyttä kunnioittaen? (Hovi-Pulsa 2011, 87–89.)

Yhteinen tulkintahorisontti mahdollistaa muutoksen

Keskeinen lähtökohta arkilähtöisessä perhetyössä on yhteisen tulkintahorisontin etsiminen sillä yhteinen todellisuus rakentuu asiakkaan ja työntekijän välisessä vuorovaikutuksessa. Vaikka vuorovaikutus on institutionaalisen tehtävän asettamien ehtojen rajoittamaa, tarkoituksena kuitenkin on, että kohtaamistilanne pyritään luomaan tasaveroisista lähtökohdista käsin. Kokemukset ovat ainutlaatuisia ja ne tulee ymmärtää vastavuoroisesti kuuntelemalla ja yhdessä toimien. Oleellista olisi löytää yhteinen ymmärrys perheen tilanteen suhteen sekä siitä, miltä se näyttää tarkasteltaessa asiaa lapsen hyvinvoinnin kannalta. Tarkoituksena olisikin löytää yhteinen ymmärrys siitä, miltä arki tai esimerkiksi vanhemmuus näyttävät. Perheenjäsenet näkevät ja tulkitsevat arjen asioita eri tavoin. Molempien vanhempien oma henkilöhistoria vaikuttaa osaltaan arjessa toimimiseen ja tulkintaan siitä. Tämän vuoksi perheen mikrokulttuurin ymmärrys on työntekijälle tärkeää. Se, millaisena asiakkaan arki näyttää työntekijän silmin, ei välttämättä vastaa lainkaan asiakkaan omaa kokemusta arjestaan. Tarkoituksena on lopulta saada myös perhe ymmärtämään arkeaan ja käyttäytymistään siinä. Vaikka työntekijä meneekin perheeseen purkaakseen ja jäsentääkseen arjen ongelmia heidän kanssaan, jo hänen läsnäolonsa muuttaa tilannetta peruuttamattomasti. Koska tavoitteena on asiakkaan auttaminen ja tukeminen, työntekijän tulee kyetä ”riisumaan” instituution päämäärät ja

”unohtamaan” oma arkensa. Ainoastaan vahva ammatillinen ymmärrys perheen asioista voi auttaa onnistuneen arkilähtöisen työskentelyn toimitukseen. (Hovi-Pulsa 2011 87–88.)

Tärkeänä kysymyksenä on, kuinka laaditaan perhetyön tavoitteet, laadi- taanko ne näin ollen systeemistä vai asiakkaan arjesta käsin. Arkilähtöi- sessä perhetyössä oleellista onkin aito välittäminen ihmisestä, eivät vain instituution päämäärät menetelmiseen. Koko arkilähtöisen työskentelyn painopisteenä tuleekin olla perheen ja perheenjäsenten voimien ja kasvun edistäminen. Arkilähtöinen perhetyö voidaan nähdä osana arjen avaa- mista, haitallisen arjen kukistamista, uusien toimintamallien itujen herätte- lyä, sujuvan ja turvallisen arjen vahvistamista sekä identiteetin, osallisu- den ja elämönhallinnan saavuttamista. Henkilön sanoittaessa elämäänsä hän tekee sitä ymmärrettäväksi niin itselleen kuin muillekin. Asiakkaan oman kokemusmaailman tulee olla lähtökohtana hänen kanssaan tehtä- vässä työssä. Sujuva ja turvallinen arki, joka tukee lapsen hyvinvointia ja kasvua voidaan nähdä arkilähtöisen perhetyön tavoitteena. Asiakkaan täy- tyy tällöin löytää omaan arkeensa sopivia uusia mahdollisuuksia, tavoit- teita ja näkökulmia. Päämääränä on omaksua tietoja ja taitoja, joita ei jos- tain syystä ole omaksuttu aiemmin. Oleellista onkin ylläpitää toivoa ja uu- sia tulevaisuuden näkymiä. Ihmisen tulisi nähdä ja kokea itsensä ”hyvänä äitinä” tai ”hyvänä isänä”. Muutoksen mahdollisuus löytyy, kun asiakas ym- märtää ja näkee muutoksen tarpeen sekä mahdollisuuden siihen. Perhe- työssä onkin usein kysymys juuri uusien aloitusten ja toisten mahdollisuuksien etsimisestä vaikeassa elämäntilanteessa. Arkilähtöisen työskentelyn päämääränä on kokonaisvaltainen muutos ja siihen tähtäävä toiminta, ei ainoastaan yksittäisten taitojen, kuten pyykinpesun, ruuanlaiton, siivouk- sen tai vastaavan opettelu. Tavoitteena on asiakkaan identiteetin, osalli- suuden ja elämönhallinnan vahvistuminen, eikä näiden tavoitteiden laadin- nan tulisi tapahtua systeemin ehdoilla. Analysoimalla yhdessä asiakkaiden kanssa heidän arkeaan ja elämäntilannettaan, elämänhistoriaansa ja tule- vaisuuden hahmottelua rakennetaan samalla heidän identiteettiään. Identi- teetin, osallisuuden ja elämönhallinnan vahvistamista voidaankin pitää kai- ken sosiaalipedagogisen työn päämääränä. (Hovi-Pulsa 2011, 102-104).

7 OPINNÄYTETYÖN JOHTOPÄÄTÖKSET, HYÖDYNNETTÄVYYS JA JATKOTUTKIMUSHAASTEET

Pärnä (2012) kuvaa moniammatillisen yhteistyön käynnistymisen tai käynnistämättömyyden taustoja. Suunnitteluvaiheessa ei yleensä edes tiedetä, millaisia taustoja tai konteksteja yhteistyöhankkeilla ja niihin osallistuvilla tahoilla on. Yhteistyön käynnistyminen edellyttää rajojen ylittämistä, tahtoa ja luottamusta. Jatkotutkimushaasteena olisi mielenkiintoista pohtia, kuinka näistä taustoista ja konteksteista saataisiin varhaisessa vaiheessa riittävästi tietoa, jotta niiden puute ei häiritsisi moniammatillisen yhteistyön käynnistymistä.

Moniammatillinen yhteistyö näyttäytyi asiakkaiden kuvauksien perusteella tärkeänä, mutta asiakkaat toivoivat verkostopalaveriinkin osallistuvien viranomaisten määrän olevan mahdollisimman pieni, jotta palavereja ei koettaisi kiusallisiksi tai nöyryyttäviksi. Tämä on mielestäni ymmärrettävää, sillä tuskin kenestäkään on miellyttävää levittää koko elämänsä likapyykkiä monen eri uuden ihmisen katsottavaksi ja arvioitavaksi. Moniammatillinen tiimi tarvitsee myös aikaa löytääkseen yhteisen sävelen asiakkaan auttamiseksi, sekä jokaisen oman roolin hahmottumiseksi. Resurssivajeen ja kiireen keskellä tuo voi olla haastavaa.

Mikäli unohdetaan, että lapsi tai nuori on voinut traumatisoitua vanhemman päihde- tai mielenterveysongelman vuoksi hänelle ei välttämättä ymmärretä tarjota henkilökohtaista apua ja tukea. Lapsen tilanteesta ei tule tehdä tulkintaa pelkästään vanhemman kertomuksen vaan myös lapsen mielipiteen ja kerronnan kautta. Lastensuojelun keskiössä olevaa lasta ei välttämättä ole kuultu, vaan hänen mielipiteensä on tullut sosiaalityöntekijöiden tietoon aikuisten kertomana. Jatkotutkimushaasteena voidaankin pitää, kuinka lapsen ääni saataisiin yhä paremmin kuuluviin ennaltaehkäisevässä lastensuojelutyössä, sekä miten se on vaikuttanut lastensuojelun asiakkuuteen. (Pärnä 2012).

Osa Pärnän (2012) haastatelluista nuorista koki vahvasti, että monen etenkin psyykkisistä ongelmista kärsivän nuoren sijoittaminen perhekotiin

ei toimi. Tällöin rauhallisesta, masentuneesta nuoresta voi kehittyä kapi-nallinen häirikkönuori, sillä "seura tekee kaltaiseksi". Jatkotutkimus-haasteena olisikin mielenkiintoista selvittää, kuinka vasta sijoituksessa ka-pinallisesti käyttäytyvä nuori kokee seuran vaikutuksen, sekä millaisia nä-kemyksiä hänellä ehkä on tilanteen korjaamiseksi tai ennaltaehkäise-miseksi.

Osa asiakkaista koki vuorovaikutuksen sosiaalityöntekijän kanssa vä-häiseksi tai jopa epämiellyttäväksi. Penninkangas (2012) tulkitsee tämän johtuneen siitä, kun ulkopuolinen taho puuttui perheen sisäisiin asioihin pukien sanoiksi kipeät ja vaikeat asiat. Sosiaalityöntekijät saivat tällöin val-lan päättää asioista, joista yleensä vanhemmat vastasivat. Sosiaalityönte-kijät saatettiin myös kokea jollakin tapaa näkymättömiksi. Tämä saattoi johtua siitä, etteivät sosiaalityöntekijät perhetyöntekijöiden tapaan osallis-tuneet konkreettisesti asiakkaiden arkeen, vaan toimivat enemmän viras-toista käsin. Olisikin mielenkiintoista pohtia, voisivatko sosiaalityöntekijät resurssivajeesta huolimatta jalkautua toimistoiltaan esimerkiksi käymään säännöllisesti asiakkailla kotikäynnillä, sekä tutkia, millainen vaikutus tällä työskentelyyn ja tuloksiin mahdollisesti olisi. (Penninkangas 2012).

Jatkotutkimushaasteena pohdin, että olisi mielenkiintoista, jos joku toinen tutkija laajentaisi tutkimuksen sisäänottokriteereihin vielä ainakin yhden kielen lisää, sekä laajentaisi alkuperäislähteiden haun myös kansainväli-siin artikkeleihin. Tässä tutkimuksessa kielinä oli ainoastaan suomi. Mikäli mukaan valittaisiin esimerkiksi englannin tai ruotsin kieli, vähentäisi se tun-tuvasti kieliharhan mahdollisuutta.

Toivon, että tämä kirjallisuuskatsaus avaisi yhteiskunnassa lasten ja nuor-ten kanssa työskentelevien ja päättäjien silmiä sille tosiasialle, että lasten, nuorten ja perheiden pahoinvointi on huolestuttavasti lisääntynyt 20 vuo-den aikana, eikä tilanne ainakaan vielä näytä kääntyvän positiivisempaan suuntaan. Ongelmien ehkäisyllä ja varhaisella puuttumisella pystyttäisiin vähentämään niin inhimillistä kärsimystä kuin myös säästämään taloudelli-sia resursseja. Halusin tehdä osani, ettei tilanne ainakaan pahene. En keksinyt muuta keinoa kuin tämän opinnäytetyön kirjoittamisen.

8 POHDINTA

Tämän kirjallisuuskatsauksen lähtökohtana on ollut selvittää ehkäisevien lastensuojelutoimien vaikuttavuutta ja kerätä yhteen niistä tehtyjä tutkimuksia, artikkeleita ja kokoomateoksia vuosilta 2010–2015. Olen halunnut tutkia ja selvittää, mitkä interventiot (väliintulot) vuosituhannen vaihteen jälkeen ovat toimineet ehkäisevän lastensuojelutyön tukena, mitkä taas eivät.

Hovi-Pulsan (2011) työstä nousi päällimmäisenä mieleeni haasteet asiakkaan ja hänen arkensa kohtaamisessa sekä työntekijän astuminen perheen yksityiselämään sekä siihen puuttuminen. Tarvitaan vankkaa ammattitaitoa ja kykyä nähdä asiakasperheen mahdollisuus muutokseen, jotta työntekijän läsnäolo perheessä ei herätä ennakkoluuloja ja tunnetta siitä, että työntekijä puuttuu perheen yksityiselämään hajottaakseen perhettä, vaan että työntekijä haluaa aidosti auttaa perhettä yhdessä heidän kanssaan ratkaisemaan arjen pulmakohtia. Luottamus asiakkaan ja työntekijän välillä syntyy vähitellen, eikä mielestäni perhettä tule liikaa painostaa muutokseen, elleivät he ole siihen valmiita. Penninkangas (2012) totesikin, että joskus esimerkiksi epäsosiaalinen kaveripiiri ja oma motivaationpuute saattavat avohuollon tukitoimista huolimatta johtaa tilanteeseen, jossa huostaanotto saattaa olla tarpeellinen.

Ammatillisesti oli mielenkiintoista saada tietää, (Penninkangas 2012), että vaikeivat haastatteluun osallistuneet asiakkaat tavanneet sosiaalityöntekijöitä kovin usein, he kokivat silti tulevansa kuulluksi. Kysymys ei siis välttämättä ole siitä, kuinka tiheään asiakkaita tavataan, vaan kuinka hyödyllisesti vähäisenkin ajan osataan käyttää. Keskiöön nousi myös mielestäni se, että asiakkaat ymmärsivät tarvitsevansa ammattiapua omien ongelmien ollessa vielä niin pinnalla, etteivät he osanneet tarkastella avuntarvettaan objektiivisesti. Oman avun tarpeen myöntäminen ja näkeminen ovat mielestäni muutoksen avaimia, sillä jos ihminen ei tunnusta ongelmansa, on häntä lähes mahdoton lähteä auttamaan. Avussakin on kuitenkin kysymys siitä, että pitkällä aikavälillä työntekijä pystyisi tekemään

itsensä tarpeettomaksi; tähän ei kyetä, jos ongelmaa tai halua muutokseen ei edes nähdä. Hovi-Pulsa (2011) nostaa myös esille työntekijän ja vanhemman hyvin erilaiset näkemykset siitä, mitä riittävään vanhemmuuteen ja turvalliseen arkeen kuuluu. Työntekijän silmin katsottuna arjessa on alistamista ja vallankäyttöä, äidin ja isän silmin normaalia välienselvittelyä ja lapsen kokemuksena pelkoa. Hovi-Pulsan kuvaama yhteisen tulkintahorisontin löytäminen on mielestäni ratkaiseva seikka arkipöytäperheen onnistumisessa, sillä vasta kun työntekijällä ja asiakkailla on yhteinen päämäärä, voivat he lähteä yhdessä sitä toteuttamaan.

8.1 Tutkimuksen luotettavuus

Koska tutkimukseni oli kvalitatiivinen, ei aineiston analyysivaihetta ja luotettavuuden arviointia voida erottaa yhtä jyrkästi kuin esimerkiksi kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella objektiivisen tiedon sekä totuuden kautta. Tämä tarkoittaa, että tutkijan tulee jatkuvasti pohtia tekemiään ratkaisuja sekä käydä vuoropuhelua työn luotettavuuden ja analyysin kattavuuden suhteen. Voidaankin sanoa, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa pääasiallinen luotettavuuden kriteerin mittari koko tutkimusprosessin ajan on tutkija itse. Tästä syystä liitin opinnäytetyöhöni SWOT-analyysin, johon palasin aika ajoin havainnoidakseni olinko kehittynyt tutkijana ja mihin minun tulisi vielä panostaa. (Eskola & Suoranta 2001, 208, 210; Tuomi & Sarajärvi 2009, 134.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen laatukriteereinä (mukaeltu Suomen sairaanhoitajaliitto 2004) voidaan pitää mm. tutkimuksen taustaa ja tarkoitusta, aineistoa ja menetelmiä, tutkimuksen luotettavuutta, eettisyyttä, tuloksia ja johtopäätöksiä sekä näihin liitettyjä kysymyksiä, joihin vastataan joko kyllä, ei, tai ei tietoa. (Johansson ym. 2007, 106.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuusarviointi on huomattavasti haastavampaa kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Tämä johtuu luotettavuus-

mittareiden historiallisesta kehitymisestä; ne ovat kehittyneet luonnontieteissä, joista mittarit on myöhemmin omaksuttu yhteiskuntatieteisiin. Kemian ja fysiikassa olevat luonnontieteet eivät kykene ajattelemalla ja toiminnalla muuttamaan tutkimuksen tuloksia, kun taas ihmiset ovat ajattelevia ja tuntevia yksiköitä, jotka voivat muuttaa toimintaansa ja kantaansa ilman mitään järkevää (rationaalista) syytä. Tällöin sattuma vaikuttaa laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen. (Kananen 2010, 68–69.)

Tutkimusmenetelmien luotettavuutta käsitellään yleensä validiteetin ja reliabiliteetin käsitteiden kautta. Reliabiliteetti tarkoittaa mittaustulosten luotettavuutta ja toistettavuutta. Validius taas on tutkimuksen pätevyysaste: tällöin se mittaa ja tutkii juuri sitä mitä on ollut tarkoituskin. Tästä syystä alkuperäistutkimusten ja lähteiden sisäänotto- ja poissulkukriteerien tulee olla tarkkoja ja käytössä koko tutkimuksen ajan. Näiden käsitteiden käyttöä kvalitatiivisessa tutkimuksessa on toisaalta kritisoitu, sillä ne on luotu kvantitatiivisen tutkimuksen piirissä ja tämän vuoksi käsitteet palvelevat enemmän määrällisen tutkimuksen tarpeita. (Tuomi & Sajajärvi 2009, 136; Heikkilä 2008, 185; Hirsjärvi ym. 2009, 231.) Reliabiliteetti toimii mielestäni opinnäytetyössäni hyvin, sillä lähteet on käyty tiukan seulan kautta läpi, jotta ne olisivat mahdollisimman luotettavia. Alkuperäislähteet olivat ylemmän AMK-töiden, väitöskirjojen, pro-gradujen ja liseniaatti-töiden tasolla. Tämä varmisti, että tutkimustulokset olivat tarpeeksi korkea-arvoisia ja luotettavia. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on tehtävä huolella, jokainen siirtymävaihe tarkkaan kirjaten ja osoittaen; näin vältetään toistettavuuden ongelmilta jatkotutkimusten osalta. Jokainen käytetty hakusana on tarkasti kirjattu ja osoitettu opinnäytetyössäni; näin ollen jatkotutkijat pystyvät lähemmään avain- ja hakusanojen avulla jatkamaan tutkittavan ilmiön avaamista. Tarkat hakusanat ja katkaisumerkit varmistavat, että opinnäytetyöni mittaa juuri sitä mitä on tarkoituskin. Alkuperäislähteitä läpikäydessä tutkimuskysymykseni keskustelivat jatkuvasti lähteiden kanssa; toisin sanoen mietin huolella, vastaako tutkimani alkuperäislähde tutkimuskysymykseeni. Tätä lisää validiteetin luotettavuusastetta. Validius-aste on mielestäni työssäni onnistunut.

8.2 Dokumentointi

Yksi tärkeimmistä kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta lisäävistä asioista on dokumentointi. Tämä tarkoittaa, että kaikki valitut tavat toimia sekä ratkaista tutkimusongelmia on osattava perustella. Tutkijan on hyvä pitää kirjaa syistä, joiden vuoksi hän on tiettyyn ratkaisuun päätenyt, sillä jälkeinpäin asioiden muistiin palauttaminen voi olla lähes mahdotonta. Dokumentoinnissa valitut menetelmät ja työn arvioitavuus näyttäytyvät selkeämpinä. Aineiston teemoittelussa ja koodaamisessa voi myös olla tulkinanvaraa, mutta tulkinnan ristiriidattomuus (eräänlainen reliabiliteetti) ts. kahden tutkijan saama sama lopputulos, lisää osaltaan tutkimuksen luotettavuutta. (Kananen 2010, 69–70.)

Alkuperäistutkimusten laadun arviointi on aikaa vievä ja joskus jopa mahdoton toteuttaa. Kuitenkin ainoastaan laadukkaiden tutkimusten mukaanotto kirjallisuuskatsaukseen voi tuottaa luotettavaa ja täsmällistä tutkimustietoa. Systemaattista kirjallisuuskatsausta tehdessä tutkijalla olisi hyvä olla mahdollisimman luotettava mittari alkuperäistutkimusten laadun arviointiin. Omassa tutkimuksessani en käytä mitään tiettyä mittaristoa, mutta sovellan Suomen sairaanhoitajaliiton (2004) sekä Van Tulderin ym. (1997) tutkimus- taulukoita. (Johansson ym. 2007, 104, 106.)

8.3 Ammatillinen kasvu

Systemaattista kirjallisuuskatsausta aloittaessa en ollut täysin sisäistänyt, kuinka laajaa, tarkkaan suunniteltua ja aikataulutettua opinnäytetyötä olin alkanut työstämään. Kirjallisuuskatsauksen tekemiseen tuli myös varata tarpeeksi aikaa, Forward ja Hobby (2001) mukaan kuusi kuukautta olisi sopiva aika kirjallisuuskatsauksen valmiiksi saattamiseen (Johansson ym. 2007, 55).

Kirjallisuuskatsaus ei ole tyypillisin opinnäytetyön muoto, vaikka viime vuosina systemaattisia kirjallisuuskatsauksia onkin tehty suuria määriä, lähes muoti-ilmiön tavoin (Johansson ym. 2007, 54). Halusin kuitenkin käyttää tutkijan intoani selvittääkseni ennaltaehkäisyn toimivuutta ja mahdollisia

kompastuskiviä lastensuojelun saralla. En henkilökohtaisesti koe, että tutkijan työ sulkee ulkopuolelleen ihmisläheisen työn sosiaali- ja terveysalalla. Pikemminkin näen siinä sosiaalipedagogisen viitekehyksen parhaimmillaan: oppimaani teoriaa voin soveltaa työelämässä ja samalla olla asiakkaalle vierellä kulkijana, kuitenkin opastaen häntä niissä asioissa, joissa hän tukea ja tieto-taitoa tarvitsee. Tämä opinnäytetyö on kasvattanut tietouttani alani tutkimuksista, ja auttanut minua ymmärtämään ammatillista kasvuani. Tarkastelemalla rehellisesti omia voimavarojani, vahvuuksiani ja pelkojani, olen uskaltanut päästä lähemmäksi itseäni. Kuten eräs opettajamme kerran sanoi: ”Yksilö ei ole yhteiskunnan ulkopuolella”, emmekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisena voi emmekä saa sulkea asiakkaidemme todellisuutta omastamme pois. Ammatillisuutta on kuitenkin pitää terveet rajat työ- ja yksityisminän välillä, mutta vain kokemuksen kautta opimme, missä tuo raja kulkee. Jokainen piirtää tuon rajan itse ajan kuluessa, niin asiakas kuin työntekijäkin. Hienoa on, että lastensuojelussa ollaan yhä enemmän menossa suuntaan, jossa asiakas on oman elämänsä paras asiantuntija. Meidän tulee työntekijöinä kannustaa asiakkaitamme ottamaan tuo askel sillä vain niin he voivat liittyä yhteiskunnan täysivaltaisiksi jäseniksi.

LÄHTEET

Aalto, M., Bäckmand, H., Haravuori, H., Lööqvist, J., Marttunen, M., Melartin, T., Partanen, A., Partonen, t., Seppä, K., Suomalainen, L., Suokas, J., Suvisaari, J., Viertiö, S. & Vuorilehto, M. 2009. Mielenterveys- ja päihdeongelmien varhainen tunnistaminen. Opas ennaltaehkäisevän työn ammattilaisille. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos [viitattu 24.11.2015]. Saatavissa: <https://www.thl.fi/documents/10531/104889/Opas%202009%205.pdf>

Axelin, A., Stolt, M. & Ääri, R-L. (toim.) Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja. A:51/2007, 46–57.

Arponen, Aino & Kihlman, Eila & Välimäki Sari 2004. Matkalla moniammatillisuudesta moniasiantuntijuuteen. Teoksessa Anttila Markus & Rousu, Sirkka (toim.) Ha-ravalla kootut. Moniasiantuntijuus. Strateginen kumppanuus. Seudullinen kumppanuus. Lastensuojelun keskusliitto. Suomen Kuntaliitto. Kerava: Savion kirjapaino Oy.

Aveyard, H. 2014. Doing A Literature Review In Health And Social Care: A Practical Guide. Open University Press.

Eskola, J. & Suoranta, J 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino. KvaliMOTV.

Fink, A. 2005. Conducting Research Literature Reviews. Thousand Oaks, CA: Sage.

Forschuk, C., Roberts, J. 1993. & Moher ym. 1995. How to critique of creating qualitative research articles. Canadian Journal of Nursing Research 25 (4). Teoksessa Johansson, K., Axelin, A., Stolt, M. & Ääri, R. (toim.)

2007. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto. Hoitotieteen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja A:51/2007. Turku: Digipaino – Turun yliopisto, 2.
- Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys Lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Valopaino Oy. Helsinki.
- Helsingin kaupunki, sosiaalivirasto. 2015. Vahvista raittiutta ja kohtuukäyttöä. Lyhytneuvontaopas sosiaalialalle.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Hovi-Pulsa, R. 2011. Arkilähtöinen perhetyö: strukturoitua avoimuutta. Licensiaatintutkimus. Sosiaalipedagogiikka. Yhteiskuntatieteiden laitos. Itä-Suomen yliopisto. Kevät 2011 [viitattu 12.6.2016]. Saatavissa:
- Jones, T. & Evans, D. 2000. Conduction a systematic review. Australian Critical Care 13.
- Johansson, K., Axelin, A., Stolt, M. & Ääri, R. (toim.) 2007. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto. Hoitotieteen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja A:51/2007. Turku: Digipaino – Turun yliopisto, 2.
- Juhila, Kirsi. 2004. Sosiaalityön vuorovaikutuksen tutkimus. Historiaa ja nykysuuntauksia. Janus 12 (2), 155-183.
- Juonala, M. 2014. Raskaana olevien päihdeäitien pakkohoito uudelleen pöydälle. Mtv [viitattu 7.10.2015]. Saatavissa: <http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/raskaana-olevien-paihdeaitien-pakkohoito-uudelleen-poydalle/2806798>
- Kallio, Tomi J. 2006. Laadullinen review-tutkimus metodina ja yhteiskunnallisena lähestymistapana. Hallinnon tutkimus 25: 2.

Kananen, P. 2008. Kvantti: kvantitatiivinen tutkimus alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, P. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja – sarja. Jyväskylä: Tampereen Yliopistopaino Oy- Juvenes Print.

Karttunen, T. 2005. Asiakslähtöisten toimintamallien arviointi-kansainvälisen ja kansallisen hoitotieteellisen tutkimuksen systemaattinen kirjallisuuskatsaus. Kuopion yliopisto: Hoitotieteen laitos.

Karvinen, I. 2013. Edistävät ja rajoittavat tekijät ehkäisevän lastensuojelun toimialojen välisessä yhteistyössä: työntekijöiden käsitykset yhteistyötä rakentavina tekijöinä. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön tutkinto-ohjelma. Sosiaalityön pro-gradu tutkielma. Syyskuu 2013 [viitattu 27.11.2016]. Saatavissa: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/94534/GRADU-1383555553.pdf?sequence=1>

Kemppinen, H. 2007. Moniongelmaiset asiakkaat, palveluntarpeen määrittely ja työryhmän työjako. Liperin kunnan valtuustosalin 18.9.2007 klo 08.30–15.30 [viitattu 27.11.2015]. Saatavissa: juhakemppinen.fi/index.php?act=66yhci994kifo6

Khan, K.S., Kleijinen, J. & Antes, G. 2003. Systematic Reviews to Support Evidence-based Medicine, How to review and apply findings of healthcare research. The Royal Society of Medicine Press Ltd, London. Teoksessa Johansson, K., Axelin, A., Stolt, M. & Ääri, R. (toim.) 2007. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto. Hoitotieteen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja A:51/2007. Turku: Digipaino – Turun yliopisto, 2.

Kyrö, P. 2003. Tieteellinen tutkimusprosessi. www.metodix.com. 4 Metodologiset valinnat [viitattu 21.10.2015 sekä 21.12.2015]. Saatavissa: http://www.metodix.com/fi/sisallys/01_menetelmat/01_tutkimusprosessi/01_tieteellinen_tutkimusprosessi/tutkimusprosessi3/400/410

Lastensuojelulaki 417/2007 [viitattu 21.2.2014 sekä 18.10.2015–22.10.2015]. Saatavissa: [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search % 5Btype % 5D=pika & search % 5Bpika % 5D=lastensuojelulaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki)

Lastensuojelun Keskusliiton tiedote – lastensuojelun työntekijöillä ei ole aikaa kohdata lasta. Posted on March 13, 2013. Alkuperäisen tiedotteen saatavuus:http://www.lskl.fi/tiedottaa/tiedotusvalineille/tiedotteet/lastensuojelun_tyontekijoilla_ei_ole_aikaa_kohdata_lasta.2877.news [viitattu 21.10.2015]. Saatavissa: <https://elinaseitz.wordpress.com/2013/03/13/lastensuojelun-keskusliiton-tiedote-lastensuojelun-tyontekijoilla-ei-ole-aikaa-kohdata-last/>

Lavikainen, M., Puustinen- Korhonen, A. & Ruuskanen, K. 2010. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2014:4 [viitattu 21.10.2015]. Saatavissa: https://www.thl.fi/documents/647345/0/STM_2014_4_lastensuoj_laatusuos_web.pdf/0404c082-4917-471a-8293-5606b41536a7

Lehtosaari, N. & Vimpari, H. 2012. Ehkäisevä lastensuojelu päivähoitossa [viitattu 30.11.2015]. Lapsen hyvä arki 2 hanke .Sosiaalialan koulutusohjelmanopinnäytetyö Lapsi ja nuorisotyö. Sosionomi. (AMK) KEMI 2012 Saatavissa: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/50393/lehtosaari_niina_vimpari_hilla-maria.pdf?sequence=1

Leino-Kilpi, Helena. 2007. Kirjallisuuskatsaus- tärkeää tiedon siirtoa. Teoksessa Johansson, K., Axelin, A., Stolt, M. & Ääri, R. (toim.) 2007. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto. Hoitotieteen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja A:51/2007. Turku: Digipaino – Turun yliopisto, 2.

Matkaopas asiakaslähtöisten sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämiseen. Tarkoitettu työkaluksi asiakaslähtöisten palveluinnovaatioiden tuottamiseen. 281/2011 [viitattu 18.10.2015]. Saatavissa: <http://www.tekes.fi/tekes/julkaisut1/matkaopas-asiakaslaittoisten-sosiaali-ja-terveystalvelujen-kehittamiseen-2812011/>

Miettinen, S. 2008. Alkoholinkäytön puheeksioton ja lyhytneuvonnan käytännön kehittäminen työterveystiimissä. Library and information services. Diak [viitattu 2.5.2016]. Saatavissa: http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Helsinki2008/73ec2e_MiettinenHELSINKIc14009.pdf

Metsämuuronen, J. 2009. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. International Methelp.

Moher, D., Jadad, AR., Nichol, G., Penman, M., Tugel, P. & Walsh, S. 1995. Assessing the quality of randomized controlled trials: an annotated bibliography of scales and checklist. *Controlled Clinical Trials* 16. Teoksessa Johansson, K., Axelin, A., Stolt, M. & Ääri, R. (toim.) 2007. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto. Hoitotieteen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja A:51/2007. Turku: Digipaino – Turun yliopisto, 2.

Nätkin, R. & Vuori, J. 2007. Perhetyön tieto ja kritiikki. Teoksessa Nätkin & Vuori (toim.) *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino. 7 - 38.

Opetushallitus. Utbildningsstyrelsen. 2014. SWOT-analyysi [viitattu 30.10.2014]. Saatavissa: http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/laadunhallinnan_tuki/wbl-toi/menetelmia_ja_tyovalineita/swot-analyysi

Palomäki & Piirtola. 2012. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus terveydenhuollon hoitoketjuista ja niiden vaikuttavuudesta. Opinnäytetyö. Toukokuu 2012. Ylempi ammattikorkeakoulu. Kliinisen asiantuntijan koulutusohjelma. Tampereen yliopisto [viitattu 18.5.2015]. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/44246/Palomaki_Gitta_Piirtola_Heli.pdf

Petticrew, M. 2001. Systematic reviews: Checklist for review articles. *British Medical Journal* 309 (6955). Teoksessa Johansson, K., Axelin, A., Stolt, M. & Ääri, R. (toim.) 2007. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto. Hoitotieteen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja A:51/2007. Turku: Digipaino – Turun yliopisto, 2.

Penninkangas, T. 2012. Lastensuojelu osana lapsuutta. Asiakkaiden näkemyksiä lastensuojelun avohuollon tukitoimien vaikuttavuudesta. Pro gradu tutkielma. Sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. [viitattu 2.5.2016]. Saatavissa:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/38669/URN:NBN:fi:jyu-201209282535.pdf?sequence=1>

Pudas – Tähkä, S-M. & Axelin, A. 2007. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen aiheen rajaus, hakutermit ja abstraktien arviointi. Teoksessa Johansson, K., Axelin, A., Stolt, M. & Ääri, R-L. (toim.) Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja. A:51/2007, 46–57.

Pärnä, K. 2012. Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet. Turun yliopiston julkaisuja. Yliopistollinen väitöskirja. Turun yliopisto. University of Turku. Turku 2012 [viitattu 2.5. 2016]. Saatavissa: <http://docplayer.fi/149930-Kehittava-moniammatillinen-yhteistyö-prosessina.html>

Pöykkö, A. 2013. Sosiaalinen pääoma vanhemmuudessa: äitien luottamus avun saamiseen. Pro gradu-työ. Sosiaalityö. Lapin yliopisto. Syksy 2013 [viitattu 2.5.2016]. Saatavissa: <http://kirjastot.diak.fi/thesis?id=1496081>

Reivinen & Vähäkylä. 2013. Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Gaudeamus Oy. HYY Yhtymä.

Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki, Käytäntö ja soveltaminen. Edita Prima Oy, Helsinki.

Salmela-Aro, K. 2008. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikka-ohjelma: painopisteenä ennaltaehkäisevä työ ja varhainen puuttuminen. Psykologia 43 (2008) : 1, 9. artikkeli. Rajattu käyttöoikeus. [viitattu 16.5.2016]. Saatavissa: <http://elektra.helsinki.fi/se/p/0355-1067/43/1/las-tennu.pdf>

Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisu. Opetusjulkaisuja 62.

Sandqvist Anders (2013) Lupaavia tuloksia lasten käytöshäiriöiden tutkimuksesta. Artikkel. Mediuutiset / elokuu 2013.

Sosiaaliportti, Lastensuojelun käsikirja. 2014. Verkkotoimitus [viitattu 6.3.2014]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/>

Suomen Sairaanhoidajaliitto 2004. Hoidotieteellisellä näytöllä tuloksiin hoitotyössä – käsikirja hoitotyön suositusten laadintaan. Saatavissa: http://www.sairaanhoidajaliitto.fi/mp/dp/file_library/x/IMG/12395/file/Naytollatuloksiin_kasikirja_120404.pdf

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. 1. painos. WSOYpro Oy.

Taskinen, S. 2006. Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioiminen. Edita Prima Oy.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Lastensuojelun käsikirja [viitattu 2.5.2016]. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Lapsen etu [viitattu 25.1.2016]. Saatavissa: <https://www.thl.fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/sosiaalipalvelujen-jarjestaminen/lapsen-etu>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Kaste-ohjelma [viitattu 26.10.2015]. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/kaste-ohjelma>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Lastensuojelun arvot ja periaatteet [viitattu 21.10.2015]. Saatavissa: https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet#Lastensuojelulaki_ja_lapsen_etu

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Lastensuojelu [viitattu 19.10.2015]. Saatavissa: https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/ehkaiseva_lastensuojelu

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2014. Sanastot, terminologiat ja ontologiat [viitattu 27.1.2014]. Saatavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/palvelut/koodistopalvelu/koodistot/sanastot

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Lapset, nuoret ja perheet. Kasvun kumppanit. Mitä lähisuhde- ja perheväkivalta on? [viitattu 24.11.2015]. Saatavissa: https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tuoksi/lahisuhde_perhevakivallan_ehkaisytyo/lahisuhde

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2014. Varhainen puuttuminen [viitattu 24.11.2015]. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/alkoholihjelma/keinot-alkoholihaittojen-ehkaimiseen-ja-vahentamiseen/varhainen-puuttuminen>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Tähtinen, H. Systemaattinen tiedonhaku hoitotieteen näkökulmasta. Teoksessa Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Johansson, K.: Axelin, A.; Stolt, M.; Ääri, R-L. (toim.). 2007. Hoitotieteen julkaisuja. Tutkimuksia ja ra-portteja A:51/2007. Turun Yliopisto.

Van Tulder, M.W., Assendelft, W.J.J., Koes, B.W., Bouter, L.M. 1997. Method guidelines for systematic reviews in the Cochrane Collaboration back review group for spinal disorders. Spine 22, 2323–30.

LIITTEET

LIITE 1

LAADULLINEN SISÄLLÖNANALYYSI VAIHEINEEN

Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet.

Salmela-Aro, Katariinan Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma: painopisteenä ennaltaehkäisevä työ ja varhainen puuttuminen.

Penninkangas, Tanja. Lastensuojelu osana lapsuutta: asiakkaiden näkemyksiä avohuollon tukitoimien vaikuttavuudesta.

Raija Hovi-Pulsa, Arkilähtöinen perhetyö.

Ia Karvinen, Edistävät ja rajoittavat tekijät ennaltaehkäisevän lastensuojelun toimialojen välisessä yhteistyössä.

TAULUKKO 1.				
Alkuperäisilmaus	Redusointi	Alaluokka	Yläluokka	YHDISTÄVÄ LUOKKA
		Edellytykset yhteistyön toimivuudelle	Moniammatillisuus asiakastyössä	MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ
<p>”Luottamus lisää yhteistyötä ja sitä voidaan pitää yksilöiden ja yhteisöjen ominaisuutena.”</p> <p>”Oletus on myös, että luottamus kehittyy vähitellen ja se täytyy ”ansaita”.</p> ”	Luottamuksen rooli moniammatillisessa yhteistyössä on ratkaiseva, sillä luottamus itessään lisää yhteistyötä yksilöiden ja yhteisöjen ominaisuutena.	Luottamuksen rooli moniammatillisessa yhteistyössä		

TAULUKKO 2.				
	Redusointi	Alaluokka	Yläluokka	YHDISTÄVÄ LUOKKA
				EDISTÄVÄT JA RAJOITTA-VAT TEKIJÄT LASTENSUO-JELUSSA
		Yhteiskun- nan asettamat vaatimukset perhetyölle	Perhetyön toimintaa uh- kaavia/hait- taavia teki- jöitä	
		Ongelmien ja arjen näyt- täytyminen		
<p>”Uuden lain myötä lastensuojelun perhetyön rooli palvelukentässä vahvistui.</p> <p>Perhetyö kuuluu niiden avohuollon tukitoimien joukkoon, joita jokaisessa kunnassa on lain mukaan oltava tarjolla perheelle, jossa lapsen kehitys vaarantuu.”</p>	<p>Perhetyön työala voi kehittyä vain, jos sille löydetään yhteinen käsitteistö kieliin.</p> <p>Uuden lain myötä lastensuojelun perhetyön rooli näin ollen vahvistui. Perhetyö kuuluu niihin avohuollon tukitoimien joukkoon, joita jokaisen kunnan on lain mukaan tarjottava perheille, mikäli perheissä lapsen etu vaarantuu.</p>	Uudistunut lastensuojelulaki ja perhetyö		

			Perhetyön positiiviset puolet	
<p>”Puuttuminen vaatii vahvaa ammatillisuutta, varmuutta ja rohkeutta”</p> <p>”Lähtökohtana ajatus siitä, että perheellä on oikeus apuun heidän kohdatessaan vaikeuksia.”</p>	<p>Puuttuminen vaatiikin vahvaa ammatillisuutta, varmuutta sekä rohkeutta.</p> <p>Lähtökohdanna perheille tarjottavassa avussa on ajatus siitä, että perheillä on oikeus avun pyytämiseen heidän kohdatessaan ongelmia.</p>	Perheille tarjottava apu		
<p>”Perhetyöntekijän tärkeänä tehtävänä on toimia kulttuurisena tulkkina sekä asiakasperheestä yhteiskuntaan että yhteiskunnasta asiakasperheeseen.”</p>	<p>Perhetyöntekijän tärkeänä roolina on toimia kulttuurin tulkkina niin asiakasperheestä yhteiskuntaan kuin yhteiskunnasta asiakasperheeseenkin.</p>	Perhetyö ja sen tavoitteet		
<p>”Avuksi tarvitaan asiakkaan, niin lapsen kuin aikuisenkin ymmärrystä omasta arjestaan, siinä olevista vahvuuksista</p>	<p>Avuksi tarvitaan asiakkaan, niin lapsen kuin aikuisenkin ymmärrystä arjestaan, sen vahvuuksista ja muutostarpeista.</p>	Muutostyökentelyn idut		

ja muutostarpeista.”	Oivallus ongelmien kuulumisesta arkeen, ja siitä ettei kenenkään elämä suju ilman vaikeuksien kohtaamista antaa asiakkaalle uskoa selviytymisstrategian löytämiseen			
”Oivallus ongelmien kuulumisesta arkeen, ja siitä ettei kenenkään elämä suju ilman vaikeuksia, antaa uskoa selviytymisstrategian löytämiseen.”				

TAULUKKO 3.		Alaluokka	Yläluokka	YHDISTÄVÄ LUOKKA
			Avohuollon tukitoimien positiiviset vaikutukset	ASIAKKAIDEN JA TYÖNTEKIJÖIDEN NÄKEMYKSIÄ TYÖSKENTELYSTÄ
”Nuoret pohtivat, että sijoitus voi toimia pelotteena, jolloin esimerkiksi koulunkäyntiin haluaa panostaa enemmän, jottei joudu uudelleen sijoituksi.”	Nuoret pohtivat sijoituksen toimivan pelotteena, jolloin esimerkiksi koulunkäyntiin haluttiin panostaa enemmän, jottei joutuisi uudelleen sijoituksi.		Avohuollon sijoituksen riskitaitiset vaikutukset	

<p>”Osa nuorista oli vahvasti sitä mieltä, että monen ongelmanuoren sijoittaminen samaan paikkaan ei toimi...sillä ”seura tekee kaltaisekseen”.”</p> <p>”Osa koki lastensuojelun tukitoimet tarpeellisena, osa näki tukitoimien vaikutuksissa sekä hyvää että huonoa ja osa koki ne jopa haitallisina.”</p>	<p>Osa nuorista koki vahvasti, että monetenkin psyykkisistä ongelmista kärsivän nuoren sijoittaminen perheotiin ei toimi.</p> <p>Osa asiakkaista kokivat lastensuojelun tukitoimet tarpeellisena, osa näki niiden vaikutuksissa sekä hyvää että huonoa ja osa koki tukitoimet jopa haitallisina.</p>			
<p>”Haastateltavat kokivat, että ammattitaidon lisäksi myös työntekijän persoonalla oli</p>	<p>Työntekijän ammatillisuuden ja ammattitaidon lisäksi heidän</p>	<p>Positiivisia kokemuksia lastensuojelun työntekijöiden</p>	<p>Lastensuojelun työntekijöiden työskentely asiakkaiden silmin</p>	

<p>merkitystä yhteistyön sujumiseen.</p>	<p>omalla persoonallaan ja henkilö-kemiällä oli merkitystä luottamuksellisen suhteen syntymiseen ja työskentelyn onnistumiseen.</p>	<p>työskentelystä</p>		
			<p>Haasteet asiakkaan ja hänen arkensa kohtaamisessa</p>	
<p>”Oleellista perhetyöntekijän ammattitaidossa on se, että työntekijä tuntee sekä perheen arjen että palvelujärjestelmän ja osaa toimia systeemin ehdoilla asiakkaan osallisuutta kunnioittaen.”</p>	<p>Oleellista perhetyöntekijän ammatillisuudessa on palvelujärjestelmän sekä perheen arjen tunteminen. Työntekijän tulee osata toimia systeemin ehdoilla asiakkaan osallisuutta kunnioittaen.</p>	<p>Perhetyöntekijän ammatillinen rooli</p>		

<p>”Voimaannuttavaa tukea on näköalojen avaaminen, oman ymmärryksen jakaminen, voimavarojen yhdistämisen ja kannustus.”</p>	<p>Voimaannuttavaa tuesta tulee, kun se avaa näköaloja, saa asiakkaan jakamaan omaa ymmärrystään, yhdistää asiakkaan ja työntekijän voimavaroja sekä kannustaa muutokseen.</p>	<p>Asiakkaan ja työntekijän roolit</p> <p>Arjen yhteisen tulkinnan etsimistä</p>		
---	--	--	--	--